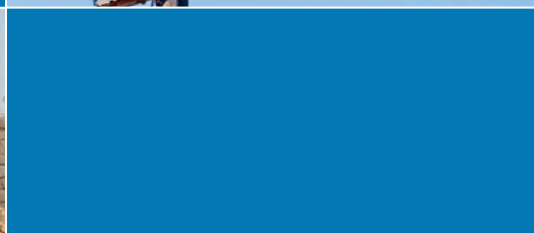
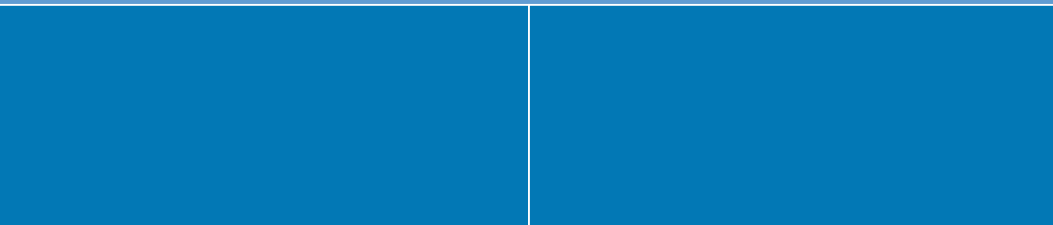




# Norads årsrapport 2008





# Innhold

<b>1.</b>	<b>Hovedpunkter</b>	5
<b>2.</b>	<b>Faglig rådgivning</b>	7
	Noen utviklingstrekk	7
	Norads tilnærming til faglig rådgivning	7
	Miljø og klima	7
	Olje for utvikling	8
	Energi, vann og infrastruktur	9
	Næringsutvikling, fisk og landbruk	9
	Anti-korrupsjon	10
	Kvinner og likestilling	11
	Kultursamarbeid	11
	Utdanning	11
	Helse og hiv/aids	12
	Budsjettstøtte, finansforvaltning og offentlige reformer	13
	Fredsbygging og konfliktsensitivitet	14
	Menneskerettigheter	14
<b>3.</b>	<b>Kvalitetssikring og resultatrapportering</b>	16
<b>4.</b>	<b>Evaluering</b>	18
<b>5.</b>	<b>Tilskuddsforvaltning</b>	20
5.1.	Norads forvaltning av bistand: Noen hovedtall	20
5.2.	Støtte til sivilt samfunn	20
5.3.	Støtte til næringsliv og næringsutvikling	23
5.4.	Forskning og høyere utdanning	24
5.5.	Faglig samarbeid. Olje for utvikling, Nansen-programmet	26
<b>6.</b>	<b>Informasjonsvirksomheten</b>	27
<b>7.</b>	<b>Administrasjon og organisasjonsutvikling</b>	28
<b>Vedlegg 1.</b>	Gjennomganger og andre studier utarbeidet eller finansiert av Norad i 2008	31
<b>Vedlegg 2.</b>	Faglig samarbeid med internasjonale organisasjoner og nettverk	37
<b>Vedlegg 3.</b>	Faglige konferanser og seminarer	41
<b>Vedlegg 4.</b>	Tabell: Bistand gjennom Norad i 2008 og 2007, fordelt etter budsjett-kapitler og -poster	45
<b>Vedlegg 5.</b>	Tabell: Norads andel av norsk bistand i 2008, fordelt på bistandstype	46
<b>Vedlegg 6.</b>	Tabell: Bilateral bistand gjennom Norad i 2008, fordelt på geografiske regioner og budsjettkapitler	46
<b>Vedlegg 7.</b>	Tabell: Støtte gjennom Norad til multilaterale organisasjoner i 2008	47
<b>Vedlegg 8.</b>	Tabell: Bilateral bistand gjennom Norad i 2008 fordelt på DAC-sektorer	49

Det er en del feil i innholdsfortegnelsen i den trykte versjonen av Norads årsrapport 2008. Derfor legges denne oppdaterte innholdsfortegnelsen ved.







# Hovedpunkter

To store spørsmål preget Norads arbeid i 2008: Fører bistandens gode intensjoner til resultater som synes? Skal bistanden være et virkemiddel til å oppnå store utenriks- og utviklingspolitiske mål, eller skal den bidra mer direkte til fattigdomsreduksjon? Innen rammen av Utenriksdepartementets politiske føringer har Norad arbeidet for å utforme programmer og virkemidler som gir konkrete resultater for de fattige, samtidig som at bistanden effektiviseres som et globalt virkemiddel for Norge. Norad har understreket behovet for realisme i svarene på begge spørsmålene.

Debatten om bistand var økende i norske media, delvis inspirert av Norads første **Resultatrapport for norsk bistand**, som kom ut i slutten av 2007. Resultatrapporten 2008 med tittelen "Veivalg i bistanden: Ingen snarvei til resultater" illustrerte det komplekse system av mellomledd og bistandskanaler som norsk bistand benytter. Rapporten viste til gode resultater bl.a. Innen elektrifisering av landsbygda i Nepal og ikke minst for jenters utdanning i store deler av verden. Den viste mer blandede resultater innen støtten til styresett. Rapporten anbefalte bl.a. at Norge i høyere grad involverer utviklingslandenes myndigheter og motakere i kanalvalgene for norsk bistand.

Utviklingspolitikken og bistanden måtte i 2008 i økende grad forholde seg til de alvorlige **krisene** som rammet mange utviklingsland. Inngangen til året var mest preget av problemer skapt av høye matvare- og energipriser, samtidig som bevissthet om miljø- og klimakrisen var økende også i de fattige utviklingsland. Norsk og internasjonal bistandspolitikk ble påvirket av disse krisene, bl.a. ved økt satsing på energiltak, matvareproduksjon og mer bevisst miljøpolitikk. Den økonomiske krisen som utviklet seg ved slutten av 2008, vil imidlertid gi langt sterkere utfordringer for kommende års utviklingspolitikk, og for Norads virksomhet.

Norad fortsatte i 2008 sin innsats for å styrke kvaliteten i norsk bistand på alle områder, innen de rammer og ressurser etaten har til rådighet. Det har spesielt vært arbeidet for å sikre at regjeringens store **klima- og skoginitiativ** blir gjennomført på en måte som ivaretar interessene til de mennesker dette angår, og med god forvaltning av prosjektene. Norad foretok flere prosjektvurderinger og samarbeider nært med både Utenriksdepartementet og Miljøverndepartementet.

**Miljø- og klimaperspektivet** har vært sentralt også for den nye tiltaksplanen for ren energi, der Norad har bidratt med rådgivning og tilrettelegging, særlig for utbygging av vannkraft. Etaten er sekretariat for det tverrdepartementale Ren energi-initiativet. Norads miljøprosjekt ble avsluttet i 2008, men det ble opprettet en ny stilling som klimakoordinator. Gjennomganger av bistandsporteføljen ved flere ambassader viser at det er gode muligheter for å styrke miljø- og klimadimensjonen innen mange av de tiltak som Norge støtter. Det er etablert en egen støtteordning for frivillige organisasjoner knyttet opp til klima- og skoginitiativet.

**Anti-korrupsjonsarbeidet** ble styrket betydelig i 2008. I tillegg til spesialrådgiver Eva Jolys innsats i mange land, ble det etablert et eget anti-korrupsjonsprosjekt i oktober. Norad bidro vesentlig med forarbeid til regjeringens utvalg mot kapitalflukt fra fattige land, som ble nedsatt i juni 2008. Støtten til det internasjonale korrupsjonsjeger-nettverket fortsetter, og Norad har bidratt faglig til opprettelse av hvitvaskingsenheter i Zambia og på Madagaskar. En felles varslingstjeneste med Utenriksdepartementet er etablert for å kunne reagere raskt ved mistanke om misligheter.

Norad fortsatte en betydelig **faglig rådgivning** på andre sentrale områder i norsk bistand, herunder Olje for Utvikling, næringsutvikling, utdanning, helse og hiv/aids, kvinner og likestilling, urfolks rettigheter, fredsbygging og konfliktsensitivitet, budsjetstøtte, finansforvaltning og statistikkutvikling. Det er blitt utarbeidet over 110 gjennomganger og studier, organisert over 80 seminarer og konferanser, og Norad har bidratt sterkt i internasjonale prosesser. Etterspørselen etter Norads tjenester er fortsatt meget stor, og spesielt økende fra de delene av Utenriksdepartementet som utformer Norges politikk overfor de store globale utfordringene og forvalter bistanden via multilaterale partnere.

I 2008 tok Norad initiativ til mer **systematiske gjennomganger ("vasking")** av den samlede bistandsporteføljen i enkelte samarbeidsland, for å vurdere mulighetene for økt fokus på sentrale tverrgående tema i norsk bistand. Gjennomganger på områdene miljø/klima, kvinner/likestilling og konfliktsensitivitet ble utført i en rekke land, og resulterte i konkrete anbefalinger til ambassadene. Det ble foretatt i alt fem forvaltningsgjennomganger ved ambassader og tre rene opplæringsbesøk for å styrke forvaltningen. Norads juridiske rådgivning og kvalitetssikring er sterkt etterspurt, ikke minst innen den multilaterale bistanden og globale initiativer.

Norad forvaltet i 2008 tilskudd på i alt **nær 2,6 milliarder kroner for utviklingsformål**, en økning fra 2,3 mrd i 2007. Av dette gikk ca. 1,4 mrd kr til norske og internasjonale organisasjoner i det sivile samfunn, ca. 500 millioner til forskning, høyere utdanning, kompetanseheving og evaluering, ca. 260 millioner til næringsutvikling, vel 200 millioner til andre formål og nær 180 millioner til driftsutgifter.

Bistanden gjennom *norske og internasjonale frivillige organisasjoner* kan vise til en rekke gode enkeltresultater, men organisasjonenes virksomhet er svært spredd over et stort antall land og enkelttiltak, og det er vanskelig å oppsummere resultatene fra disse. Det ble i 2008 utarbeidet utkast til nye prinsipper for Norads støtte til organisasjoner i det sivile samfunn. Utkastet legger opp til sterkere krav til dokumentasjon og rapportering, og en viss tematisk omlegging for å understreke den politiske betydningen av det sivile samfunn i fattige land.

Støtten til *næringsliv og næringsutvikling* fortsatte med særlig ny vekt på etablering av ny ordning for å kunne støtte opp under den Grønne utviklingsmekanismen (CDM), og med stor vekt på nye initiativer under offentlig-privat partnerskap (PPP). Et pilotprosjekt ble igangsatt for utvikling av kvinnelig entreprenørskap i det sørlige Afrika.

Norad forvalter flere programmer for støtte til *høyere utdanning og forskning*. Blant annet har over tusen forskere fra tjue land deltatt i det Norad-finansierte NUFU-programmet. Fra 2002 til 2007 ble i alt 171 doktorgradskandidater og 629 masterstudenter utdannet, og flere av forskningsprosjektene har gitt viktige bidrag til sosiale forbedringer i samarbeidslandene. Forskningsprogrammet *Utviklingsveier i Sør*, som ble avsluttet i 2008, har bidratt til høyere kvalitet og større relevans i norsk utviklingsforskning.

Norads Evalueringsavdeling har i 2008 fått fullført i alt ti **evalueringer** og evalueringsstudier samt sju evalueringer sammen med andre bistandsorganer. Flere evalueringer bekrefter at langsiktig bruk av norsk kunnskap og kompetanse har gitt positive resultater på viktige sektorer som fiskeri, petroleum og energi, samt områder som hiv/aids og fredsbygging. Men det er også funnet flere svake sider ved Norges forvaltning og oppfølging av bistanden. Flere evalueringer viser at norsk bistand ikke tar tilstrekkelig hensyn til politiske maktforhold i bistandsarbeidet. Studiene viser videre at forvaltningen har for liten kapasitet til å følge opp bistanden, særlig på landnivå, og at det ofte ikke lykkes å integrere tverrgående tema som likestilling, styresett og bærekraft.

Både i norsk sammenheng og internasjonalt legges det nå økende vekt på utviklingseffektivitet framfor bistandseffektivitet. Det avgjørende er utviklingen og resultatene. Bistand er samtidig et av de mest effektive og fleksible virkemidler for å bidra til og stimulere andre viktige utviklingsprosesser. **God forvaltning** er en forutsetning for at bistanden skal kunne gi resultater, og det har vært en stor utfordring også i Norge å bedre forvaltningen av et voksende og samtidig mer oppsplittet bistandsbudsjett. Dette gjelder særlig bistanden til nye norske satsninger, som av politiske grunner skal utformes og gjennomføres raskt. Gjennom en rekke tiltak i løpet av 2008 har Utenriksdepartementet foretatt endringer for å sikre god forvaltning for alle deler av bistanden, og Norad har aktivt bidratt til disse prosessene. Norad har særlig oppmerksomhet på sikring av kvalitet og ressurser til god forvaltning av norsk bistand.

Norads virksomhet er basert på etatens mandat, Norads Strategi mot 2010 og de årlige tildelingsbrevene fra Utenriksdepartementet, og blir utformet i årlige virksomhetsplaner for hele organisasjonen og de enkelte avdelinger. Virksomhetsplanen for 2008 var ambisiøs og hadde som overordnet mål å utvikle en mer profesjonell etat, med sterkt fokus på resultatorientering. Dette er mål som blir videreført også i kommende år. I 2008 ble det foretatt en intern **midtveisgjennomgang** av strategien og organisasjonen, som ble etablert i 2006. Gjennomgangen konkluderte med at strategien fortsatt var retningsgivende for Norads rolle og oppgaver, mens det var behov for enkelte endringer i organisasjonsstrukturen, som beskrives i kap. 7.

En utfordring for Norad er avstanden fra etatens faglige råd og tilskudd til den fattige målgruppen og deres representanter. Norad arbeider via Utenriksdepartementet, ambassader, norske og internasjonale organisasjoner og bedrifter. Norad har mest direkte kontakt med de norske leddene av bistands- og utviklingskjeden, men også med de multilaterale leddene og med myndigheter og mottakere i sør. Målsettingen er å bidra til resultater av betydning for de fattige. Norads tilnæringsmåte er å starte i Sør og slutte i Sør: Å bringe erfaringer fra arbeidet med fattigdommens årsaker og utvikling, kombinere dette med faglig kompetanse på sektorer og temaer, arbeide både bilateralt og gjennom globale prosesser og organisasjoner, og bidra til å fremme og dokumentere forbedringer som kommer de fattige til gode.

# Faglig rådgivning

## Noen utviklingstrekk

Faglig rådgivning overfor ambassadene og Utenriksdepartementet for å bedre kvaliteten og relevansen av norskfinansiert bistand både bilateralt og multilateralt, er en av Norads hovedoppgaver. Dette gjøres ved egne rådgivere og ved bruk av eksterne konsulenter og fagfolk. Etterspørselen etter Norads tjenester er fortsatt stor på de fleste områder, og økende på temaer som har høy politisk prioritet. I 2008 var dette særlig merkbart innen energisektoren, men også på andre områder som helse og kvinner/likestilling. Utenriksdepartementet har stigende behov for faglig støtte innen de mange globale initiativer. Norad merker også at nedbemanningen på enkelte ambassader skaper økt behov for både faglig og forvaltningsmessig støtte.

Norad har mandat å bistå faglig innen alle deler av norsk bistand, men for de fleste deler av bistanden er det opp til forvaltningen å velge om det er behov for Norads rådgivning og kvalitetssikring. Etter Norads vurdering gis noen bistandsbevilgninger fortsatt uten tilstrekkelig forhåndsvurdering og uten at alle kriterier for god utviklingsbistand blir fulgt. Gjennom en aktiv dialog, bl.a. med regjeringens store klima- og skogsatsing, har Norad bidratt til å sikre et bedre vurderingsgrunnlag, og for at nødvendige tiltak er blitt inkludert som øker sannsynligheten for at disse vil gi gode og bærekraftige resultater.

Mange trekk ved det nåværende bistandssystemet – også det norske – bidrar til å gjøre det mer fragmentert, mer kortsiktig, og mer sentralisert, mens erfaringene tilsier at det blir bedre resultater av bistanden når den er mer fokusert, mer langsiktig, og mer desentralisert til mottakerlandene. Det er en viktig oppgave å kombinere dette med at bistanden skal bidra strategisk til utviklingspolitiske formål. Norads rolle er å bidra til god bistand og kvalitetssikring uansett tematisk satsing eller geografisk område.

## Norads tilnærming til faglig rådgivning

Norads faglige rådgivning i 2008 er dokumentert i et stort antall (114) rapporter, gjennomganger og andre studier, som vist i **Vedlegg 1**. Disse kommer i tillegg til Norads evalueringsvirksomhet, som omtales i kap. 4. Norad legger stor vekt på å opprettholde høy faglig kvalitet i rådgivningen, og holde kunnskapen à jour både med den internasjonale utviklingsdebatten og den mer akademiske forskningen. **Vedlegg 2** viser Norads omfattende engasjement og deltakelse i ca. 80 internasjonale organisasjoner og nettverk. For 2008 er det utarbeidet en samlet oversikt (**vedlegg 3**) over de mer enn 80 faglige konferanser og seminarer Norad organiserer, og som bidrar til å utveksle erfaringer og spre kunnskap for å utvikle kompetansen både internt i Norad og med våre partnere nasjonalt og internasjonalt.

Det ble i 2008 gjennomført en *brugerundersøkelse* om etatens faglige tjenester overfor ambassadene og Utenriksdepartementet. Undersøkelsen viste at mange av våre faglige tjenester oppfattes som gode og relevante, men det var også tilfeller der denne ikke ble oppfattet som tilstrekkelig relevant eller kvalifisert i forhold til vedkommende kontekst. Norad må derfor arbeide videre med kvaliteten på deler av den faglige rådgivningen.

For å øke bevisstheten rundt *resultat- og risikofokus*, ble det mot slutten av året gjennomført en intern gjennomgang av hvorvidt dette var tilstrekkelig innarbeidet i Norads egen faglige rådgivning. Rapporten viser at området ikke får den oppmerksomhet som ledelsen ønsker. Gjennomgangen følges opp av bl.a. en intern opplæringsplan.

For å ivareta informasjonsflyt og fremme tverrfaglig samarbeid på tvers av avdelingene, har Norad etablert flere *tverrgående nettverk*. 25 landteam er etablert

med fokus på de viktigste samarbeidsland for bistanden, og benyttes spesielt for å sikre god kontakt med ambassadene og UD, koordinere faglige tjenester, bidra til å styrke landspesifikk kompetanse og forestå bistandsstrategisk rådgivning. Norad har også etablert interne nettverk for kvinner/likestilling, klima, og for rådgivning rettet mot de multilaterale utviklingsbankene.

## Miljø og klima

Norad har i 2008 trappet opp sin innsats innen klima betydelig og har ansatt en egen klimakoordinator som skal koordinere Norads samlede bidrag til Norges arbeid med klimaspørsmål, i nært samarbeid med Norads fagavdelinger, Utenriksdepartementet og Miljøverndepartementet. Norad har i 2008 i særlig grad bidratt til oppstarten av regjeringens klima- og skoginitiativ (KoS) gjennom vurdering av prosjekter i Brasil, Kongo-regionen, Tanzania, Indonesia og Papua New Guinea, og har etablert en støtteordning for tilskudd til sivilt samfunnsaktører knyttet opp til KoS.

Gjennomgangen av bistanden i fire samarbeidsland (Angola, Sør-Afrika, Mosambik og Uganda) med sikte på å styrke miljø og klima i norskstøttede tiltak, viser at klima så langt har fått lite fokus innenfor utviklingssamarbeidet, og at det er gode muligheter for å styrke miljø- og klimadimensjonen innenfor de fleste tiltak, særlig innen naturressursforvaltning, landbruk og energi. Dialogen om tilpasning til eksisterende klimatisk variabilitet og naturkatastrofer bør også styrkes, siden våre samarbeidspartnere ser dette som mer relevant enn en bredere klimaagenda.

Klimatilpasning har ikke fått tilstrekkelig oppmerksomhet i utviklingssamarbeidet. Tilpasning til klimaendringer handler i stor grad om å øke robusthet for endringer i alle deler av samfunnet. Gjennomgangene viser at mange bistandstiltak

bidrar til å redusere sårbarhet og styrke tilpasningsevnen overfor klimaendringer. God bistand er derfor også et effektivt tilpasningstiltak.

Norad har i sine råd til ambassadene og UD pekt på hvordan bistandsmidler kan bidra til reduksjon av utslipp av klimagasser i samarbeidslandene. Norad har bistått ambassader med å identifisere kapasitetsbyggende tiltak og med prosjektutvikling under den grønne utviklingsmekanismen (CDM). Det er også etablert en ordning for støtte gjennom Norads egne næringslivsordninger til CDM-kapasitetsbygging og -prosjektutvikling. Gjennom ordningen er fire tiltak støttet. En mer aktiv satsning for å styrke CDM-satsningen i Afrika ble startet opp med en kartleggingsstudie i Mosambik i 2008. Denne ga ambassaden nyttige innspill til hvordan Norge kan bidra til å styrke landets kapasitet på CDM-området. Rådene fra rapporten vil konkret følges opp i 2009.

I 2008 gjennomførte Norad en vurdering av norsk tilslutning til det pan-afrikanske programmet for tilgang og rettferdig fordeling av genetiske ressurser (ABS). Norad ga bl.a. faglige råd til ambassadene i Zambia (viltforvaltning og lokal-samfunnsbasert naturressursforvaltning), Uganda (Mount Elgon Regional Ecosystem Conservation Programme og Sawlog Production Grant Scheme) og Libanon (oljeforurensning). Norad støtter miljøarbeid i utviklingsland gjennom norske og internasjonale frivillige organisasjoner, og ved støtte til forskning og høyere utdanning.

Norad bidro i 2008 også faglig i internasjonale fora og nettverk, eksempelvis gjennom deltakelse i årlige møter i FN-systemet (UNEP) og Verdensbanken, samt i partsmøter for de internasjonale miljøkonvensjonene (Biomangfoldskonvensjonen med den underliggende Cartagena-protokollen og forørkningskonvensjonen).

### **Erfaringer fra miljøprosjektet**

I 2006 etablerte både UD og Norad egne miljøprosjekter med formål å utforme rutiner og prosedyrer for å sikre effektiv gjennomføring av regjeringens handlingsplan for miljørettet utviklingssamarbeid. Prosjektene er nå avsluttet, og en slutt-rapport presenterer hovedkonklusjoner og gjenstående utfordringer. Rapporten fastslår at miljøprosjektene effektivt har bidratt til å løfte arbeidet med gjennomføringen av handlingsplanen ved etablering av sentrale rammevilkår, men viktige utfordringer gjenstår:

- Evalueringer viser at tverrgående tema, som miljø, i stor grad overses under planlegging og gjennomføring av tiltak.
- Behovet for god miljøintegrasjon i større satsinger som Olje for Utvikling og Ren Energi ansees som særlig viktig, selv om mye er oppnådd i løpet av 2008.
- Ivaretagelse av miljøhensyn må etterspørres i hele bistandsforvaltningen.
- Ambassader bør utføre regelmessig miljø- og klimasikring av sine porteføljer basert på opplegg utarbeidet av Norad.
- Stor utskiftning av personer i deler av systemet setter særlige krav til opplæring, effektivt samarbeid med andre forvaltningsetater og kunnskapsmiljøer.
- Norsk bistandsforvaltning har behov for økt kapasitet og kompetanse på miljøområdet for å kunne være en interessant dialogpartner og bidra til å skape resultater.

### **Olje for Utvikling**

Hovedmålene for Olje for Utvikling-programmet (OfU) i 2008 har vært å styrke innsatsen innen inntektsforvaltning, miljøforvaltning, godt styresett og det sivile samfunn; bedre ekstern tilgang til informasjon om OfU; og fokusere sterkere på et begrenset antall land. OfU forvaltet egne midler til faglig bistand, som er nærmere omtalt i kap.5.5.

Gjennom økt aktivitet i de langsiktige programmene er innsatsen innen inntekts- og miljøforvaltning styrket. I Ghana har OfU bidratt faglig til en prosess som la grunnlaget for en overordnet petroleumpolitikk, som sent i 2008 ble godkjent av parlamentet. Prosessen utgjorde et sentralt grunnlag for behandlingen av utbyggingsplanene for et stort oljefelt utenfor kysten av Ghana. I Afghanistan har den faglige rådgivningen gjennom OfU bidratt til at en ny petroleumslov er blitt utarbeidet. Loven ble godkjent av parlamentet i begynnelsen av 2009, og legger grunnlaget for en forestående utlysingsrunde for petroleumlisenser. Videre er det, i tråd med Norges engasjement for å

støtte fredsavtalen med Sør-Sudan, etablert en langsiktig samarbeidsavtale med Sudan og andre fase i petroleumssamarbeidet med Angola er startet opp. Flere andre land forbereder nye langsiktige avtaler.

I 2008 samarbeidet Norad med i alt 25 land om OfU, hvorav langsiktig/omfattende samarbeid i ti land og mer begrenset samarbeid i 15 land. Samarbeidet med Irak og Vietnam gikk i 2008 over fra førstnevnte kategori til begrenset samarbeid.

Nye kursmoduler innen ressurs-, miljø- og inntektsforvaltning, godt styresett og anti-korrupsjon ble ferdigstilt i 2008. En arbeidsgruppe utarbeidet en klimarapport for OfU; denne følges opp i 2009. Som ledd i styresettsarbeidet samarbeider OfU med både norske og internasjonale sivilsamfunnsorganisasjoner. I 2008 ble NOK 18,3 mill. kanalisert gjennom norske og internasjonale organisasjoner som driver petroleumsrelevant kapasitetsbygging av partnerorganisasjoner i OfUs samarbeidsland.



Den eksterne informasjonen om OfU har i særlig grad blitt formidlet gjennom hyppig oppdatering på Norads hjemmesider. Den første samlede årsrapporten om OfU for 2007-2008 ble utgitt i juni 2008, og OfU har bidratt i offentlig debatt i norske medier.

I 2008 har Norad videreført OfU-samarbeidet med internasjonale aktører som Verdensbanken, ikke minst gjennom Petroleum Governance Initiative i Sudan, Uganda, Jemen og Det palestinske området. Et eget prosjekt i Mauritania er midlertidig stanset pga. den politiske utviklingen i landet.

Norad samarbeider om OfU med internasjonale organisasjoner som Den afrikanske utviklingsbanken (AfDB), Extractive Industries Transparency Initiative (EITI), Det internasjonale pengefondet (IMF) og FNs Utviklingsprogram (UNDP) på landnivå. Norad benytter i tillegg oljeindustrien og dens kompetanse innen en rekke områder, som utdanning og opplæring, utvikling av lokalt næringsliv i samarbeidslandene og teknologioverføring. For å klargjøre Norads forhold til oljeselskapene i forbindelse med OfU, ble det i 2008 utarbeidet et prinsippnotat for dette samarbeidet.

## **Energi, vann og infrastruktur**

### *Ren energi*

I 2008 har det vært vesentlig framdrift med Initiativet for ren energi i utviklings-samarbeidet. Som sekretariat har Norad bl.a. tilrettelagt for initiativets prosjektgruppe og referansegrupper, og har bidratt til dialog med næringslivet og de frivillige organisasjonene. En næringslivs-delegasjon med bred deltakelse av norske energibedrifter besøkte Nepal med støtte fra Norad.

En fireårig tiltaksplan (2009-2012) er utarbeidet med to hovedprioriteringer: For det første kommersielle investeringer og

direkte støtte til energi-infrastruktur, og for det andre til rettelegging for klimavennlig energiforsyning, energieffektivisering og integrert ivaretagelse av miljø. Liberia, Mosambik, Nepal, Tanzania, Uganda og Øst-Timor er blitt identifisert som hovedland for det bilaterale samarbeidet, med høy aktivitet og stor etterpørsel etter Norads rådgivningstjenester.

Norad bisto i 2008 blant annet Liberia, som befinner seg i en alvorlig kraftkrise, med å gjennomføre et nødstrømsprosjekt, samt med vurdering av institusjons-samarbeidet mellom NVE og Liberias *Ministry of Lands, Mines and Energy*. I tillegg ble det gjennomført en kraftsystemanalyse for Liberia, som Norad fulgte opp. Liberias søknad om midler til utvidet strømforsyning i Monrovia ble vurdert, og bistand til operasjon og drift av kraftselskapet (management-avtale) ble forbedret. UD/Norad har kartlagt mulighetene for et utvidet samarbeid innen elektrifisering, ressurskartlegging og institusjonsbygging.

Norad har også samarbeidet med regionale initiativer som *Southern African Power Pool (SAPP)*, *East African Community (EAC)* og *Southern African Development Community (SADC)*. Etaten har hatt en aktiv dialog med de regionale utviklingsbankene, Verdensbanken og initiativer som Partnerskap for fornybar energi og energieffektivisering (REEEP). Norad har deltatt i Styringsprogrammet for energisektoren (ESMAP) og Den internasjonale vannkraftorganisasjonen (IHA), og sitter i referansegruppen for det norske fondet for privat sektor og infrastruktur (NTPSI). Gjennom denne deltakelsen har Norad bidratt med substansielle innspill i de viktige policy-dialogene på energifeltet.

### **Vann og infrastruktur**

På vannfeltet har Norad ytt faglige råd til ambassader, UD og Norads bevilgende avdelinger, relatert både til vannsektorpolitiske prosesser og policyutvikling, og

ved bruk av bistandsmidler. Videre har Norad styrket og videreutviklet nettverk og kontakter innen vannsektoren, med andre globale aktører, nordiske samarbeidspartnere og norske institusjoner og organisasjoner.

Infrastrukturfeltet har vært nedprioritert, og det har vært lite aktivitet i 2008. Norad har siden sommeren 2008 ikke hatt saksbehandling innen vei- og transportinfrastruktur.

### **Næringsutvikling, fisk og landbruk**

I 2008 har Norad lagt vekt på faglig rådgivning for etablering og vekst av små og mellomstore bedrifter (SMB) ved bedret adgang til finansiering og bedriftsrådgivning. Norad har særlig fokusert på utfordringer for kvinnelige entreprenører. Norad deltar aktivt i utarbeidelse av eksempler på "beste praksis" for å bedre rammebetingelsene for SMBer, samt bidra til fungerende arbeidsmarkeder og etablering av arbeidsplasser. Norads støtteordninger for næringslivet og næringsutvikling omtales nærmere i kap.5.3.

Samarbeidet med Verdensbanken og Det internasjonale finansieringsinstitutt (IFC) har blitt videreført gjennom samfinansiering og faglig deltakelse i fasiliteter for regional bedriftsutvikling. Norad er en aktiv deltaker i en Giverlandskomite for næringsutvikling, som utarbeider retningslinjer for bistand og fremmer bedre rammebetingelser for bedriftsutvikling. Retningslinjene ble publisert i november 2008.

Utviklingsministeren godkjente i 2008 Norads notat "Strategiske prioriteringer for norsk bistand til næringsutvikling med fokus på fiskeri- og oppdrettssektoren." På basis av dette har Norad arbeidet med kartlegging av mulige investeringsprosjekter knyttet til fiskeri og oppdrett i Afrika; strategiske partnerskap med norske aktører; bekjempelse av ulovlig, uregulert og urapportert fiske ("UUU-fiske"); samt

gjennomført idédugnad med fiskeri- og oppdrettsbedrifter under Nor-Fishing i august 2008, i samarbeid med Innovasjon Norge og Norfund. Det har særlig vært fokus på temaene akvakultur, bekjempelse av UUU samt koblingen mellom forskning og forvaltning.

I forbindelse med regjeringens omfattende satsing på miljø, skog og klima samt åpningen av frølageret på Svalbard, har Norad arrangert en rekke seminarer med diskusjon mellom internasjonale organisasjoner og norske fagmiljøer. Flere slike arrangementer ble holdt med deltakelse fra bl.a. Verdens matvareprogram (FAO) og en rekke CGIAR-institutter som CIFOR (skog), ICRAF (skog/landbruk), ICRISAT (halvtørre tropes), CIAT (tropisk landbruk) med fokus på såfrøssikkerhet, samt NGOer. Det ble også avholdt seminarer om skogforvaltning i Amazonas og Papua Ny Guinea, samt flere om matsikkerhet og matpriser. En rød tråd i disse seminarer har vært å se sammenhenger mellom klima, naturressursforvaltning og landbruk, der både konflikter og løsninger har vært belyst.

Norad ga faglig støtte bl.a. til ambassadene i Malawi (landbrukssamvirke, bygdeutvikling, klima), Zambia (klimarobust og miljøvennlig landbruk), Uganda (naturressursforvaltning, skog, klima) og Tanzania (skog, klima).

Norad har i sin rådgivning til ambassadeene lagt særlig vekt på å fremme bærekraftig matproduksjon, med fokus på å gjøre landbruket mest mulig klimavennlig gjennom god forvaltning av jord og vann. Økt avkastning skjer ved bruk av metoder som beriker jordsmonnet med organisk materiale, og gjennom strategisk bruk av innsatsvarer. Slike metoder - herunder planting av såkalte gjødseltrær (nitrogenfiksering) og rehabilitering av skog rundt landsbyene - er stadig viktigere, ikke minst i Afrika.

### Har korrupsjonsjegernettverket gitt resultater?

De første par årene opererte nettverket i sterk internasjonal medvind. Korrupsjon var satt på dagsorden i mange land, de multilaterale organisasjonene og bilaterale givere fremmet antikorrupsjonsarbeidet. Kommisjoner ble opprettet og ga resultater på nasjonalt nivå. FNs antikorrupsjonskonvensjon ble framforhandlet på rekordtid med vidtrekkende innhold. Men anti-korrupsjonsarbeidet utfordrer institusjoner og ikke minst personer med interesser utover fellesskapets. Dette har ført til anklager om politisering av arbeidet. Anti-korrupsjonsarbeidet har i stor grad fokusert på gårdsdagens ledere og i mindre grad på dagens (med unntak av Nigeria). Over tid vil et lands lederskap endre seg og nye prioriteringer og ikke minst allianser gjøre seg gjeldende. Mange av sakene som medlemmer av nettverket begynte sitt arbeid med, er i dag blitt henlagt. Nettverksmedlemmene registrerer motvind i arbeidet.

Nettverksmedlemmene blir ofte beskyldt for å løpe sittende regjeringers ærend i kampen mot det forrige regimet. På den måten blir anti-korrupsjonsarbeidet en del av den politiske kampen i og utenfor rettsalen. Det er en utfordring å skape en situasjon der sakene mot korrupte maktpersoner videreføres etter maktskifter. Nettverket fyller et behov for informasjon, faglig hjelp og trygghet for medlemmene.

Støtten til offentlig-privat samarbeid (Public-Private Partnership – PPP) er videreført og utvidet i Tanzania, Malawi og Ghana, i nært samarbeid med Yara, jfr. også omtalen i kap. 5. Norad har gitt faglig bistand til etableringen av både Global Efficiency and Renewable Energy Fund (GEEREF) og Norsk Mikrofinansinitiativ (NMI), som begge er basert på PPP-ordninger.

### Anti-korrupsjon

For å gi styrke til anti-korrupsjonsarbeidet, opprettet Norad et nytt prosjekt med virkning fra 1. oktober 2008. Prosjektet fokuserer på korrupsjonsbekjempelse i samarbeidsland, ulovlig kapitalflukt, skatteparadisenes rolle og internasjonale løsninger.

Det internasjonale Korrupsjonsjegernettverket ble etablert i 2005 av Norad. Nettverket er et møtested for ledere av økokrim-enheter og anti-korrupsjonskommisjoner i utviklingsland og kolleger fra land i Nord. På dagsorden står ulovlig bruk av naturressurser, rettslig samar-

beid og gjensidig hjelp til etterforskning og tilbakeføring av stjålne midler. Storskalakorrupsjon er et internasjonalt problem, som krever internasjonale løsninger. Under oppsummeringen av det åttende nettverksmøtet i Stavanger i begynnelsen av 2008, trakk deltakerne fram hvordan den uformelle kontakten har vært til god hjelp for deltakerne i arbeidet på nasjonalt nivå. Nettverket har lettet samarbeidet over landegrensene og gitt deltakerne ny kunnskap.

### Ulovlig kapitalflukt:

Regjeringen oppnevnte i juni 2008 et offentlig utvalg mot kapitalflukt fra fattige land. Utvalget ser på forholdet mellom skatteparadis - også betegnet lukkede jurisdiksjoner - og pengestrømmer fra fattige land. Utvalget skal også vurdere Norges forhold til plassering av midler via lukkede jurisdiksjoner. Utvalgets sekretariat er lagt til Norad, og Norads spesialrådgiver Eva Joly deltar i utvalget som skal avgjøre sin innstilling 1. juni 2009.

### *Faglig rådgivning og kompetansebygging*

Norsk bistand bidrar til å opprette institusjoner som skal bekjempe hvitvasking av ulovlige penger, og Norad har bidratt faglig til opprettelse av hvitvaskingsenheter i Zambia og på Madagaskar. Det er også påbegynt arbeid med etablering av en hvitvaskingsenhet i Mali.

Norad har gitt faglig bistand til etablering av en effektiv straffesaks skjede i korrupsjonssaker i Zambia. I tillegg har det vært dialog med ambassadene i Etiopia og Afghanistan om innretning av innsatsen mot korrupsjon. Norad har bidratt med risikoanalyse av et helseprogram i Pakistan og vurdering av anti-korrupsjonsbyrået i Tanzania, og deltok i gjennomgangen av flergiverfondet mot korrupsjon i Nicaragua.

FNs antikorrupsjonskonvensjon trådte i kraft i 2005. Norge følger opp arbeidet gjennom ulike arbeidsgrupper, statsparts-konferanser og et pilotprosjekt. Norad har hatt spesielt fokus på faglig bistand til landene i gjennomføringen av konvensjonen.

Norad og UD har stort behov for kompetanse om antikorrupsjon. Norad har holdt kurs holdt for aspiranter, personell som skal til ambassadene og lokalt ansatte fra ambassaden som kommer til Norge. Norad er aktiv i flergiversamarbeidet i regi av U4 antikorrupsjonssenter.

### **Kvinner og likestilling**

Norad har fulgt opp Handlingsplanen for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet på en rekke områder. Det er bl.a. foretatt gjennomgang av hvordan hensynet til kvinners rettigheter og likestilling er ivare tatt i bistandsprogrammet i Zambia og Det palestinske området. Det ble funnet mangel på systematikk og rutiner i likestillingsarbeidet og for svak lederforankring. Operasjonalisering av hva kjønn og likestilling betyr innen ulike sek-

terer og innen ulike bistandsformer, som budsjettstøtte, er lite utviklet. Gjennomgangene ble kombinert med opplæring.

Norad har bistått ambassadene i Kenya, India, Nepal og Uganda i gjennomganger av bl.a. opplæringstiltak for folkevalgte fattige kvinner, vurdering av en paraplyorganisasjon for kvinner og et program rettet mot kjønnsbasert vold. Norad har også videreført sin faglige rådgivning på ivaretagelse av kjønnsperspektivet i utviklingsbankene, FN-organene med spesiell vekt på lederforankring, forpliktende systemer og resultatfokusering på likestillingsmål.

En vurdering av Det norsk-indiske partnerskapets (NIPI) arbeid for Tusenårs mål 4 og 5 så bl.a. på hvordan NIPI prøver ut ulike insentivbaserte systemer som knytter seg til stykkbetaling for helsepersonell per kvinne det følger opp, samt betaling til mødre for at de kommer til sykehuset. Mødre- og barnedødeligheten er størst blant fattige kasteløse, som er diskriminert i det indiske samfunn. Insentivbaserte systemer i denne konteksten kan ha mange uheldige virkninger. Studien viser bl.a. at fattige kvinner blir tvunget til å dele den økonomiske støtten de får med ansatte på sykehuset, at hjelpepleiere (midlertidig ansatte) oppnår bedre lønn enn fast ansatte og at slike ordninger fører til overrapportering av antallet som føder på sykehus. Det reelle antallet har også økt, og dette har medført at infrastrukturen blir sprengt. NIPI har mottatt en rekke Norad-anbefalinger som skal følges opp.

Norad har i 2008 også bistått Utenriksdepartementet i en større utredning om menneskehandel med tre rapporter, og har gjennomgått Natos arbeid i Afghanistan, som oppfølging av Sikkerhetsrådsresolusjon 1325 om Kvinner, fred og sikkerhet.

Som et ledd i kompetanseoppbygging arrangerte Norad en regional samling i Uganda, med deltakelse av likestillingsansvarlige ved ambassadene i regionen. Her ble nye bistandsformer, integrering

av kjønnsperspektivet i budsjetter og vold mot kvinner drøftet. Norad arrangerer månedlig et Faglig Forum om likestilling der UD-/Norad-ansatte og frivillige organisasjoner og forskningsmiljøer deltar.

### **Kultursamarbeid**

Kultursamarbeidet på landnivå styres etter ambassadenes landstrategier på kultur, som bygger på UDs kulturstrategi fra 2005. Strategien favner kulturbegrepet vidt og Norad har særlig vektlagt kultur som rettighet, som positiv ressurs i bærekraftig utvikling av samfunn og som endringsagent eller mobiliserende faktor i demokratiutvikling der menneskerettigheter og særlig ytringsfriheten er truet. Dokumentasjon av resultater er en utfordring på et felt som i utgangspunktet gjerne er definert "som et gode i seg selv". For bedre å få synliggjort positive virkninger av støtte til fri kulturell utfoldelse og styrking av kulturinstitusjoner i det sivile samfunn, har Norad lagt spesiell vekt på resultatstyring i sin rådgivning og kvalitetssikring. Norad har i 2008 gjort midtveisgjennomganger av kulturprogrammer i bl.a. India og Pakistan.

### **Utdanning**

Aktivitetsnivået innen utdanning har vært høyt i 2008, ikke minst gjennom et utvidet samarbeid med UD om multilaterale innsatser og støtte til sårbare stater. Norad bidro betydelig i forberedelsen til og gjennomføringen av høynivåmøtet "Utdanning for alle" i desember, der Norge var vertskap. Bl.a. har Norad bidratt til at det ble produsert en kortfilm med norske og gassiske elever på Madagaskar, som ble vist under åpningen på Høynivåmøtet.

I 2008 fikk jenters utdanning et løft både under Høynivåmøtet og i FN-initiativet for jenters utdanning (UNGEI). I perioden 2006-2008 delte Norad og UD ledelsen av UNGEI. Norad har fokusert på å revitalisere UNGEIs arbeid globalt og på landnivå, styrke utviklings- og utdanningsfaglig kunnskap og være talsperson og

døråpner for UNGEI i internasjonale fora. Norge har sørget for at UNGEI har fått plass i UNESCOs internasjonale rådgivningspanel (IAP).

Norad har spilt en sentral rolle i faglig rådgivning og deltakelse i arbeidet med "Utdanning for alle – hurtigsporet" (*Fast Track Initiative – FTI*). FTI er et globalt partnerskap som bistår de fattigste landene med midler til å oppnå utdanningsrelaterte Tusenårsmål. Norad sitter i to arbeidsgrupper som arbeider med retningslinjer for mer strategisk bruk av midlene.

Som følge av endrede politiske prioriteringer og effektivitetshensyn ved ambassadene, er det reduksjon i antall land hvor ambassadene støtter omfattende sektorprogrammer på utdanning. Norad hadde imidlertid en betydelig faglig oppfølging av sektorprogrammer i Madagaskar, Nepal og i Det palestinske området. Finansiering og harmonisering av faglig bistand har vært en hovedsak, og flere seminarer har blitt avholdt om sektorfinansiering og budsjettstøtte. På Madagaskar har Norad lagt ned betydelig arbeid i å støtte myndighetenes planer for skolebygging gjennom samarbeid med ILO. Det er for eksempel prioritert å bygge latriner for jenter, fordi forskning viser at slike tiltak hindrer frafall.

Norad har støttet regjeringens arbeid for fred og forsoning og dens humanitære innsats gjennom rådgivning og kunnskapsformidling om utdanning i katastrofer. Norad vektlegger tilpasning til den lokale konteksten i sårbare stater, konfliktområder og humanitære katastrofer, blant annet i forbindelse med søknader om støtte til humanitære prosjekter i land som Somalia, Burundi, Sudan, Uganda og Kongo (DRC). Norad har også gitt anbefalinger vedr. norske posisjoner til Unicef, Verdens matvareprogram og andre, og har arrangert møter og seminarer om utdanning i humanitære katastrofer.

## Helse og hiv/aids

### Mødre- og barnehelse

Statsministerens initiativer for utvalgte Tusenårsmål har gjort Norge til en svært sentral aktør innen mødre- og barnehelse, og innen helse generelt. Norad har gjennom fagrådgivning og alliansebygging bidratt i G8-prosesser, til FNs generalforsamling, ytt sekretariatsstøtte til *The Global Campaign for the Health MDGs*, til et nettverk av statsledere og deres eksperter for tusenårsmålsinitiativet, samt organisering av og deltakelse under en rekke internasjonale konferanser for dette arbeidet. Et resultat er at flere land og bistandsaktører har intensivert og samordnet sitt arbeid med mødre- og spedbarnsdødelighet. Norad deltar dessuten i en av arbeidsgruppene for et nytt høynivåpanel for innovativ finansiering av helse, for å mobilisere midler og effektivisere global helsebistand.

På oppdrag fra UD bidrar Norad faglig inn mot styrer og fagkomiteer i de globale helse- og aidsfondene. Viktige oppdrag var arbeidet med likestillingsspørsmål, antikorruptjon, helsesystemutvikling, tilgang til vaksiner og legemidler, og effektivisering av støtte til nasjonale helse- og aidsplaner. En analyse av virkningene av globale fond på landnivå ble igangsatt av Norad i 2008 og ventes ferdigstilt i 2009.

Mødre- og barnehelseinnsatsen inkluderer dessuten bilateralt samarbeid med Nigeria, Pakistan og India - i tillegg til Malawi, der Norge har et langvarig helsesamarbeid. Norad bistår med å kvalitets sikre denne innsatsen. Resultatbasert finansiering er ett av flere viktige virkemidler for å styrke tjenestelevering. Norad bidrar dessuten med faglig rådgivning rettet mot flergiverfondet i Verdensbanken innen feltet. Norad har (i samarbeid med andre fagmiljøer) levert faglig rådgivning, samlet erfaringer, og bidratt til å etablere europeisk nettverk samt en ekspertgruppe fra bi- og multilaterale institusjo-

ner – for å øke tilfang og dele kunnskap om resultatbasert finansiering.

### Helsepersonellkrisen

Tiltak mot mangelen på helsepersonell fortsetter å være høyt prioritert. Norad bidro til den første store verdenskonferansen om helsepersonell i Uganda i regi av Den globale helsepersonellalliansen. Norad har vært sentral i arbeidsgrupper nedsatt av regjeringen for å utarbeide norsk helsepersonellpolitikk både nasjonalt og i utviklingspolitikk.

### Kjønnslemlestelse

Framgangen i kampen mot kjønnslemlestelse kan illustreres med Etiopia der kjønnslemlestelse, de siste ti årene har blitt redusert fra 73 til 56 prosent. Norad har her løpende bidratt med faglige råd. I innsats mot farlige aborter (årsak til opp mot halvparten av mødredødsfall), bidro Norad til å kartlegge sentrale aktører og utvide støtten til sivilsamfunnsorganisasjoner innen pådrivervirksomhet, forskning og tjenestelevering, inkludert støtte til å videreutvikle medisinsk abort. Norad har dessuten arbeidet systematisk med å få ernæringshensyn høyere opp på norsk og global bistandsagenda, spesielt med fokus på gravide, spedbarn og barn.

### Hiv/aids

Norad leder det tverrgående hiv/aids-teamet med UD. En viktig funksjon er faglig rådgivning i multilateral innsats samt til ambassadene. I 2008 ble deler av aids-porteføljen til ambassaden i Nicaragua vurdert, en gjennomgang fra et aids- og likestillingsperspektiv ble utført for ambassaden i Zambia, og rådgivning ble gitt for å bedre ivareta hiv/aids som en tverrgående og integrert innsats i ulike sektorinnsatser. Norad tilrettela en norsk stand under den internasjonale aidskonferansen i Mexico. Særlig fokus er rettet mot injiserende sprøytebrukere og menn som har sex med menn, spesielt avkriminalisering av homofil praksis, men også fjerning av reiserestriksjoner for hiv-positive. Norges hiv/aids-innsats



ble i 2008 eksternt evaluert og fikk gjennomgående god kritikk. Norad styrket informasjonsformidlingen gjennom å utgi et månedlig elektronisk nyhetsbrev, ved å organisere en rekke seminarer og konferanser (se vedlegg 3), og ved forelesninger og innledninger.

## **Budsjettstøtte, finansforvaltning og offentlige reformer**

### *Budsjettstøtte*

Norad bistår med faglig rådgivning knyttet til forhåndsvurderinger og gjennomganger av budsjettstøtteprogrammer i flere samarbeidsland. Vurderingen av eventuell videreføring av budsjettstøtte til Tanzania la vekt på at denne har bidratt til reduksjon av transaksjonskostnader og økt eierskap til planleggings- og budsjetteringsprosesser i landet. En vellykket makroøkonomisk stabilisering og gjennomføring av en rekke omfattende strukturelle reformer har gitt gode resultater i form av økonomisk vekst i Tanzania det siste tiåret. Vurderingen ser spesielt på korrupsjonsproblematikk og framhever en synlig trend mot mer innsyn og ansvarliggjøring i Tanzania gjennom en styrket rolle for media, sivilt samfunn og parlamentet. Norads konklusjon var at forventet utviklingseffekt av budsjettstøtte til Tanzania var større enn de risikofaktorer som foreligger, og anbefalte derfor en videreføring av støtten til budsjettstøtteprogrammet. Norad anbefalte også å videreføre støtten til en bredt anlagt anti-korrupsjonsstrategi og framhevet den komplementære rollen budsjettstøtteinstrumentet kan spille i denne sammenheng.

Norad har videre avholdt flere seminarer knyttet til formidling av erfaringer og kunnskap om budsjettstøtte. Et av seminarene hadde som formål å formidle kunnskap til eksterne miljøer om nye måter å drive utviklingssamarbeid på i fattige og bistandsavhengige land. Seminaret framhever de problemer en fragmentert, prosjektrettet og øremerket bistand kan skape for et fattig og bistandsavhengig

### **Analyseverktøy for vurdering av god finansforvaltning testet på norske forhold**

Norad gjennomførte i 2008 også en vurdering av norsk finansforvaltning ved bruk av resultatrammeverket inklusive en vurdering av forvaltningen av inntekter fra petroleumssektoren. Dette er første gang rammeverket er benyttet på et høyinntektsland, og analysen viser at rammeverket er anvendelig også for slike land. Analysen pekte på forbedringspunkter i norsk offentlig finansforvaltning, bl.a. innen offentlige innkjøp. Rapporten fant en lav score på enkeltindikatorer for norsk finansforvaltning, som flerårig budsjettering, omfanget av intern revisjon og type rapportering fra lokalforvaltning. Resultatene i rapporten er blitt møtt med stor interesse fra flere utviklingsland og anvendes av bi- og multilaterale givere i deres faglige rådgiving.

land som Tanzania. Seminaret understreket videre den viktige rollen bistandens utforming vil ha for måloppnåelse i årene framover, og budsjettstøttens sentrale rolle med hensyn til å oppfylle relevante effektivitetskrav.

Makroøkonomiske problemstillinger og fattigdomsanalyse er inkludert i det løpende arbeidet med budsjettstøtte, samt med bestillinger knyttet til Verdensbanken. Konsekvenser av finanskrisen for fattige land har blitt en viktig problemstilling for Norad. Vurderinger og diskusjoner er allerede satt i gang og vil fortsette i enda større omfang framover.

### *Finansforvaltning*

Innen finansforvaltning har Norad bl.a. bistått ambassaden i Zambia med å formidle ekspertise til utvikling av nytt skatteregime og forbedring av skatteadministrasjon i gruvesektoren i Zambia. Rådgivingen har bidratt til at myndighetene i Zambia nå vil kunne få betydelig høyere inntekter fra gruveutvinning i landet. Videre har Norad bidratt med forslag til forbedringer av Riksrevisjonen i Zambias årlige rapport om myndighetenes statsregnskap.

Norad har også vurdert og anbefalt en treårig forlengelse av norsk støtte til videre utvikling og anvendelse av et resultatrammeverk for vurdering av et partnerlands finansforvaltning (Public

Expenditure and Financial Accountability – PEFA-programmet). Rammeverket har siden det ble introdusert i 2005 blitt anvendt på mer enn 80 utviklingsland.

### *Desentralisering*

Norad har levert faglig rådgivning til ambassadene, og dessuten ferdigstilt en studie om erfaringer med norsk støtte til desentralisering og offentlige reformer. Studien konkluderer med at det har vært et generelt fokus på godt styresett og på kapasitetsutvikling i støtten til desentralisering og lokalforvaltningsutvikling, mens det er vanskeligere å se koblingen til fattigdomsbekjempelse i disse programmene.

### *Statistikksam arbeid*

Innenfor statistikksam arbeid har Norad bidratt med faglig rådgivning til Det palestinske området og gjennomganger av statistikksam arbeidet i Angola, Eritrea, Malawi og Sør-Sudan. Gjennomgangene viser blandede resultater. Midtveisgjennomgangen fra Malawi viser til gode resultater samlet sett, og anbefaler fortsatt samarbeid. Sluttrapporten fra Angola er mer kritisk, blant annet til organiseringen av institusjonssamarbeidet. Gjennomgangen er et viktig bidrag i en prosess der Norad vurderer rollen og innretningen av institusjonssamarbeid i statistikktutvikling og bistand generelt.

Internasjonalt har Norad gjennom Paris21 aktivt støttet opp om et bredt initiativ for

oppskalering av innsatsen for statistikkutvikling med mer brukerorientert fokus, hvor statistikkutvikling knyttes nærmere opp til fattigdomsplaner, forvaltning og det sivile samfunn. Dette initiativet har blant annet ledet til etableringen av et fond for statistikkutvikling finansiert av Verdensbanken, Storbritannia (DFID) og Nederland.

### **Fredsbygging og konfliktsensitivitet**

Norad har i 2008 økt sin rådgivning innenfor arbeidet med fredsbygging og sårbare stater og videreført arbeidet med å styrke konfliktsensitivitetsvurderinger som grunnlag for å tilpasse norsk innsats til ulike land og situasjoner. Kvinners rettigheter og likestilling er forsøkt integrert i all rådgivning.

Norad har i 2008 bidratt med flere viktige studier, blant annet av konfliktpotensialet i en foreslått norsk innsats innen administrasjon og utvinning av karbonbaserte naturressurser i Afghanistan. Studien pekte på flere forhold i det aktuelle konfliktbildet i Afghanistan, inklusive motsetningene mellom sentralmyndighetene og lokale aktører, som øker spenningen rundt disponeringen av og utvinningen av naturressurser. Det er også påbegynt et arbeid med å se på mulighetene for et sterkere nordisk samarbeid i Afghanistan.

Norad bidro videre til en studie av hvordan Sikkerhetsrådets resolusjon 1325 om kvinner, fred og sikkerhet legges til grunn i arbeidet som gjøres av det militære. Norad har også vært i aktiv dialog med ambassaden i Kathmandu og Utenriksdepartementet om forståelsen av og tilnærmingen til konfliktsituasjonen i Nepal. I Nord-Uganda har Norad gitt bistand til gjennomføring av nordisk seminar og omfattende rådgivning knyttet til støtte til myndighetenes Plan for fred, gjenoppbygging og utvikling. Det er spesielt lagt vekt på behovet for konfliktsensitivitetsvurderinger i gjenoppbyggingsfasen, samt

viktigheten av å styrke etablerte lokalforvaltningsstrukturer.

Norad deltok aktivt i OECD/DACs arbeid omkring fredsbygging og engasjement i sårbare stater, samt i opprettelsen av *"International Network on Conflict and Fragility"*, som ble etablert i desember 2008. En internasjonal konferanse om hvordan politisk diplomati og bistandsinnsats kan samordnes bedre i praksis i stater preget av voldelige konflikter, ble organisert av Norad og UD i Oslo i februar, sammen med OECD, Verdensbanken og FN. Konferansen ga anbefalinger bl.a. om en integrert tilnærming som samtidig er lett, fleksibel og basert på god kontekstuell analyse.

Rådgivning ble løpende gitt til ambassader og UD om tiltak under Den internasjonale landminekonvensjonen. Gjennomganger av omfattende minesamarbeidsavtaler med Norsk Folkehjelp ble gjennomført i to land.

Seminarer om konfliktforståelse og konfliktsensitivitet og konsekvenser for innrettingen på bistanden har vært gjennomført for ambassadene i Afghanistan, Nepal, Sri Lanka og Sudan.

### **Menneskerettigheter**

Norad arbeider for en klarere oppfatning av at rettighetslignende må baseres på internasjonale menneskerettigheter (MR) og de etablerte mekanismene for å overvåke disse, samt hvilke prosesser som er særlig utviklingspolitisk viktige. Her siktes det spesielt til nasjonale utviklingsprosesser knyttet til helse, utdanning, barns rettigheter og likestilling. Mens de internasjonale MR-konvensjoner er relativt kjent, får anbefalingene fra overvåkningsmekanismene liten oppmerksomhet, og er ukjente for bistandsmiljøene. Norad har i sine råd til ambassadene og UD pekt på hvordan disse anbefalingene kan gjøre utviklingsdialogen mer målrettet. Norad har brukt nyhetsbrev, sendt

anbefalinger fra overvåkningsorganer til berørte ambassader i forkant av politikerbesøk, samt innledet på kurs i regi av Utenriksdepartementets kompetansesenter. De viktigste lærdommer og utfordringer for Norad på dette området er at internskolering er nødvendig for å bruke statenes menneskerettighetsforpliktelser for å nå Tusenårsmålene og påvirke de politiske prioriteringer for statene. Dermed bør MR-programmer ha indikatorer og et løpende monitoringsystem som gjør etterprøvbare mulig.

Norad bidro til Norges menneskerettighetsdialoger ved å utarbeide et opplegg omkring kvinners rettigheter og likestilling, og deltok i arbeidsgruppen for likestilling i dialogen med Vietnam. Norad organiserte gjennomganger av ambassadens MR-programmer i Angola og Sør-Afrika. Norad vil nå prioritere nye MR-områder som rettigheter for personer med nedsatt funksjonsevne og antidiskriminering av seksuelle minoriteter.

### *Urfolks rettigheter*

Norad har i 2008 særlig bistått ambassadene i Nepal, Brasil og Guatemala på urfolksområdet. I Nepal ble det utarbeidet en oversikt over urfolksituasjonen i landet i forbindelse med at Nepal som første land i Asia ratifiserte ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk i 2007. Norad bistod ambassaden i Brasil med gjennomgang av ambassadens urfolksprogram og ambassaden i Guatemala med faglige innspill i forbindelse med etableringen av et nytt norskstøttet urfolksprogram gjennom FN i landet. I forhold til den vekt det fra politisk hold legges på å sikre urfolksperspektivet i det norske utviklingssamarbeidet, er det få ambassader som bestiller faglig rådgivning på området.

På oppdrag fra Utenriksdepartementet har Norad blant annet bidratt med faglige vurderinger av prosjektsøknader og av policydokumenter, bakgrunnsnotater og deltakelse i internasjonalt arbeid på området. I FN er det nå tre mekanismer som spesifikt ivaretar urfolksspørsmål. Norad deltok i 2008 i de norske delegasjonene til møter både i FNs permanente forum

for urfolksspørsmål og i FNs ekspertmekanisme for urfolks rettigheter.

En viktig del av arbeidet på urfolksområdet og en stor utfordring er å bidra til å integrere hensynet til urfolks rettigheter i utviklingssamarbeidet generelt og spesielt i norske prioriterte innsatser, som på klima- og skogområdet og i vannkraft-

prosjekter. I 2008 har Norad bidratt med innspill for å styrke urfolksperspektivet i den norske klima- og skoginnsatsen. Det er også avholdt miniseminar med Olje for Utvikling om norske internasjonale forpliktelser, urfolks rettigheter og olje- og gassutvinning.



*En viktig del av arbeidet på urfolksområdet og en stor utfordring er å integrere hensynet til urfolks rettigheter i utviklingssamarbeidet, spesielt i prioriterte innsatser som på klima- og skogområdet og i vannkraftprosjekter. Bildet er fra et naturreservat i Amazonas. Foto: Espen Røst*



En sentral oppgave for Norad er å styrke kvalitetssikringen og kontrollen av den norske bistanden og bidra til at resultatene fra bistandsfinansierte tiltak blir dokumentert og formidlet til relevante aktører og interessegrupper.

På oppdrag fra UD ble det i 2008 gjennomført fem **gjennomganger av bistandsforvaltningen** ved ambassadene. En oppsummering av gjennomgangene viser at selv om forvaltningen synes å være av god standard sammenholdt med gjeldende forvaltningskrav, gjenstår mye arbeid før risikohåndtering og resultatrapportering i bistandsforvaltningen er tilfredsstillende. For å øke kvaliteten på bistandsforvaltningen ved ambassadene, inneholdt gjennomgangene en opplæringskomponent basert på ambassadeens behov. I tillegg ble det gjennomført tre rene opplæringsbesøk ved utvalgte ambassader.

Norad har utviklet et tilbud til ambassader om å gjennomføre **gjennomganger av porteføljene ("vasking")** for å se på mulighetene til å øke fokus på sentrale tverrgående tema i norsk bistand. Dette inkluderer miljø/klima, kvinner/likestilling, konfliktsensitivitet og korrupsjon. Slike gjennomganger er utført i en rekke land i 2008, deriblant innen klima/miljø (Angola, Mosambik, Sør-Afrika og Uganda), likestilling (Palestinske områder og Zambia) og konfliktsensitivitet (Sri Lanka). Ambassadeens tilbakemeldinger på disse gjennomgangene har vært gode og arbeidet anses som meget nyttig. Norad vil framover videreutvikle metodene og opplegget for slike gjennomganger.

Etterspørselen etter **forvaltningsfaglig opplæring** økte sterkt også i 2008 og Norad utviklet og gjennomførte en rekke kurs innen bistandsforvaltning, budsjett, regnskap og revisjon, avtaler og kontrakter samt risikohåndtering og resultatstyring for saksbehandlere og fagrådgivere ute og hjemme. Også i 2008 ble det holdt kurs i Oslo for lokalt ansatte saks-

behandlere fra bistandsambassadene. I tillegg har Norad ledet utviklingen av et internasjonalt kurs i resultatstyring under "Training for development"- T4D.

Norads årlige resultatrapport har i løpet av kort tid blitt et av Norads viktigste produkter. I **Resultatrapporten for 2008 – "Veivalg i bistanden: ingen snarveier til resultater"** ble det gitt et overblikk over de mange kanalene, samarbeidspartnerne og mellomleddene som bistanden går gjennom på veien fra Norge til målgruppene i utviklingslandene. Til tross for lang avstand fra pengene bevilges i Oslo til de når fram til målgruppene, med mange institusjonelle valg på veien, når norsk bistand fram. De ulike kanalene leverer ikke så forskjellige resultater som forventet ut fra deres forskjellige mandater.

Rapporten pekte på at bistandens institusjonelle veivalg, som hver for seg er rasjonelle, kan føre til manglende klarhet i mål og strategier og underutnyttelse av ressursene og kompetansen som de enkelte kanalene har. De ulike kanalenes fortrinn utnyttet ikke systematisk i norsk bistand. Det er behov for forenkling av de institusjonelle veivalgene. Alle resultater avhenger mer av samarbeidspartnere og mottakere, og deres interesser, innsats og kapasitet til å gjennomføre programmene, enn av Norges kanalvalg. Det er likevel paradoksalt at mottakerne av bistanden i liten grad trekkes med i valget av bistandskanaler.

På oppdrag fra UD har Norad i 2008 også produsert en **rapport om den bilaterale bistanden** til 35 mottakerland, der det også ble lagt vekt på å formidle oppnådde resultater. Erfaringene fra arbeidet med Norads årlige resultatrapport og gjennomføring av et betydelig antall forvaltningsgjennomganger, viser at mål- og resultatstyring i norsk bistandsforvaltning ikke er god nok.

På oppdrag fra UD utarbeidet Norad videre en **veileder i resultatstyring og risikohåndtering**. Hovedmålgruppen for denne veilederen er forvaltere av norsk bistand, hovedsakelig medarbeidere ved ambassader og delegasjoner, i Norad og i Departementet. Veilederen er avstemt med resultatkravene i norsk offentlig sektor (økonomiregelverket, bevilgningsregelverket og forvaltningsloven). I dokumentet har man også vektlagt ansvarsforhold i resultatarbeidet i tråd med Pariserklæringen og Accra-handlingsplanen for bistandseffektivitet.

For å øke bevisstheten rundt resultater tok Norad initiativ til å foreta en intern gjennomgang av resultat- og risikofokus i Norads faglige rådgivning. Sluttrapporten, som ble lagt fram i januar 2009, viser at området ikke får den oppmerksomhet som ledelsen ønsker. Gjennomgangen følges opp av bl.a. en intern opplæringsplan.

Omfattende **forvaltningsfaglig rådgivning og juridisk kvalitetssikring** ble levert ambassader og de av UD's avdelinger som arbeider med tilskuddsforvaltning. Det var i 2008 økt etterspørsel etter kvalitetssikringstjenester innen den multilaterale bistanden og globale initiativer. Det er bl.a. ytt juridisk rådgivning i forbindelse med større avtalekomplekser som Den globale vaksinealliansen GAVI og Amazonas-fondet for regnskogsbeskyttelse. I tillegg til løpende kvalitetssikring har Norad deltatt aktivt i UD's tilskuddsprosjekt med utarbeiding av retningslinjer samt bidratt til retningslinjer for håndtering av økonomiske misligheter.

Sluttrapport for Norads tilskuddsprosjekt ble levert i desember og dokumentet "Overordnede retningslinjer for tilskuddsforvaltning i Norad" var første steg i arbeidet med å etablere nye og oppdaterte regelverk for Norads tilskuddsordninger.



**Multilateral Organisations' Performance Assessment Network (MOPAN)**

har siden 2003 gjennomført persepsjonsbaserte vurderinger av utvalgte multilaterale organisasjoner. Norad har i 2008 deltatt i en arbeidsgruppe som har jobbet med en revisjon av MOPAN-gjennomgangene, noe som vil innebære et bredere vurderingsunderlag. Det nye systemet forventes klart våren 2009 og vil forhåpentligvis erstatte de parallelle vurderingssystemene som brukes av noen av MOPAN-medlemmene.

**Institusjonssamarbeidet** for å styrke kapasiteten i bistandsforvaltningen i Sør-Afrika og forvaltning av bistand fra Sør-Afrika ble videreført i 2008. Norad bidro bl.a. aktivt for å støtte Sør-Afrika i forberedelsene til og gjennomføringen av et Høynivåforum (HLF3) for bistands-effektivitet i Accra, der landet spilte en ledende rolle på vegne av utviklingslandene.

Etterspørselen etter **statistikk** over norsk bistand er stor, og Norad har bidratt med tallmateriale til gjennomganger,

evalueringer, forskningsarbeid, rapporter etc. En egen side med grafisk framstilling av nøkkeltall i norsk bistand har blitt publisert på Norads hjemmeside i løpet av 2008. For å bedre kvaliteten på norsk bistandsstatistikk har Norad gjennomgått og forbedret statistikk-klassifiseringen på enkelte områder, som f.eks. flyktningetil-tak i Norge. Norad har i tillegg utarbeidet en klimamarkør, som innføres i rapporteringssystemene for norsk bistand fra 2009. Dette vil gi bedre oversikt og økt sporbarhet i forhold til aktiviteter på klimaområdet.



*Resultatrapport 2008 viste til gode resultater bl.a. innen elektrifisering av landsbygda i Nepal og ikke minst for jenters utdanning i store deler av verden. Den viste mer blandede resultater innen støtten til styresett. Her en illustrasjon fra Sør-Sudan. Foto Ken Opprann*

Norads Evalueringsavdeling har i 2008 fått fullført i alt ti egne evalueringer og evalueringsstudier, og medvirket til å fullføre sju andre evalueringer sammen med andre bistandsorganer. Innen langsiktig sektorbistand ble både innsatsen mot hiv og aids og bistanden innen fiskerisektoren relativt positivt vurdert i 2008. Aidsevalueringen viste at Norge er en lydhør giver, som er fleksibel og villig til å støtte nasjonalt lederskap i kampen mot hiv og aids, selv om norsk støtte gjennom ulike kanaler ikke blir godt nok samordnet på landnivå. Fiskerieuvalueringen viste at norske rådgivere har bidratt til å bygge opp kompetanse og kapasitet i institusjoner i samarbeidsland, men at det er vanskelig å påvise at denne bistanden har nådd det fattige flertallet av befolkningen.

På det humanitære området ble det lagt fram en rapport om hvordan det integrerte nødhjelpsopplegget NOREPS (*Norwegian Preparedness System*) har fungert de siste årene. Norad har samarbeidet med Sverige om en evaluering av overgang fra nødhjelp til langsiktig bistand i oppfølging av tsunamien. Innenfor norsk fredsengasjement ble det gjort en evaluering av norske forskningsinstitutters bidrag til fredsinnsetningen. Rapporten viste at norsk forskning innen fredsbygging og konfliktforebygging utgjør en unik ressurs for Utenriksdepartementet, men at finansieringsordningene for slik forskning preges av høyst ulike kriterier for tildeling av midler, mangel på oversikt og begrenset samarbeid mellom miljøene. En evaluering av norsk fredsinnsetning på Haiti ble satt i gang. På anmodning fra Utenriksdepartementet tok Norad også ansvar for en evaluering av de norske støtteordningene under EØS-avtalen.

Norad deltok også i flere flergiverevalueringer. Én ble gjort sammen med Finland av det finsk-norskfinansierte Verdensbankfondet for miljømessig og sosialt bærekraftig utvikling. En annen ble ledet av Sverige og evaluerte hvordan

#### Fire lærdommer fra evalueringene i 2008:

- *Vi tar ikke nok hensyn til politiske maktforhold i bistandssamarbeidet.* En Zambia-evaluering i 2007 viste dette klart, men også fiskerieuvalueringen, den britisk-ledede evalueringen av programmer for å støtte "fattiges stemmer og myndigheters ansvar", og en litteraturstudie av tiltak mot korrupsjon kommer til samme konklusjon.
- *Langsiktig bruk av norsk kunnskap og kompetanse gir resultater på viktige sektorer.* Evalueringen av bistanden på fiskerisektoren bekreftet konklusjonene fra tidligere rapporter om norsk petroleumsrelatert bistand og støtte på energiområdet. Fiskerieuvalueringen viste positive bidrag til institusjonsbygging i Vietnam, Mosambik og Tanzania. Men også evalueringen av norsk innsats mot hiv og aids og rapporten om forskningsinstitutters bidrag til fredsengasjementet peker i denne retningen.
- *Norge har for liten kapasitet til å følge opp bistanden, særlig på landnivå.* Aidsevalueringen pekte på at vår kapasitet til å følge opp innsatsen på landnivå er for svak, og fiskerieuvalueringen viser til svak faglig kapasitet på området i bistandsadministrasjonen både i Oslo og i samarbeidslandene. Evalueringen av NOREPS peker i samme retning.
- *Vi lykkes ikke i å integrere tverrgående tema.* Fiskerieuvalueringen viser at styresett, likestilling og bærekraft er forsømte tema i samarbeidet på denne sektoren, mens evalueringen av innsatsen mot hiv og aids viser at integrering av hiv- og aidshensyn i andre bistandsprogram kunne ha vært bedre. Flere andre rapporter gir lignende resultater. Samtidig viser evalueringen av det norsk-finske trustfondet i Verdensbanken at det er mulig å integrere miljøhensyn og sosiale hensyn i den generelle virksomheten dersom en øremerker betydelige midler til slike formål.

bilaterale givere avvikler sin bistand til enkelt land der dette er aktuelt/beslutet. Denne viste store svakheter ved utfasingsprosessene, som i noen tilfeller har hatt sterkt negative konsekvenser for aktiviteter i samarbeidslandet. Storbritannia ledet en fellesevaluering av programmer og tiltak som søker å støtte fattiges stemme og holde myndighetene ansvarlig i utviklingsland.

Evalueringer av det felles giverkontoret i Juba i Sør-Sudan og av sektorprogrammet for utdanning i Nepal ble gjort for en rekke giverland. Rapportene fra disse evalueringene vil foreligge våren 2009. Noen av evalueringene nevnt ovenfor blir gjort under paraplyen til evalueringnettverket i OECD-DAC eller som en del av et utvidet nordisk samarbeid.

Norad deltok i ledelsen av en større evaluering av Det globale vaksineinitiativet GAVI, bestilt av GAVIs styre. Norad fikk også gjennomført studier og synteserapporter. Tema var kapasitetsbygging i lavinntektsland, arbeid mot korrupsjon, bruk av kontantstøtte i bistanden og erfaringer fra norsk virkningsevaluering. Samarbeidsavtalene med Verdensbanken og UNDPs evalueringsavdelinger ble videreført, og Norad delfinansierte flere evalueringer gjennomført av Verdensbankens uavhengige evalueringsgruppe og UNDP.





*Norsk bistand på fiskerisektoren har spilt en positiv rolle i å støtte fiskeriutvikling i samarbeidsland, det er hovedkonklusjonen i fiskerieuvalueringen fra 2008.*

For å stimulere til økt evalueringskompetanse i norske miljøer tok Norad, i samarbeid med Høgskolen i Oslo, initiativ til en konferanse i juni 2008 om "evaluering av det komplekse". Konferansen hadde en rekke internasjonale størrelser på talerlisten, og det var svært stor interesse for å delta. Som en konkret oppfølging av konferansen vil det i mai 2009 bli dannet en egen evalueringsforening i Norge. Norad deltar også i EVAforum, et samarbeidsorgan for evaluering der representanter for statlige organer møtes.

Formidling av evalueringsresultater er en viktig del av Norads arbeid. Det er regelmessig blitt arrangert offentlige presentasjoner av og seminarer for evalueringsrapportene med god deltakelse. Oversikten over oppfølging av rapportene viser at Utenriksdepartementet i stor

grad følger opp rapportene, selv om det finnes unntak.

Norad har etablert en nettbasert serie med publiserte rapporter fra gjennomgang av norskfinansierte bistandstiltak, "Norad Collected Reviews". I tillegg til selve gjennomgangen er det i hvert tilfelle lagt ut en kort oppsummering som informerer om prosjektet og viktige funn. 38 rapporter, hovedsakelig på oppdrag fra ambassader, ble gjort tilgjengelig på denne måten i 2008.

### 5.1 Norads forvaltning av bistand. Noen hovedtall

Norad forvaltet i 2008 totalt ca. NOK 2 574 millioner for bistandsformål (inklusive driftsutgifter), en økning på NOK 284 mill. fra året før. Norads andel av Norges totale bistand er dermed økt til 11,4 prosent, fra ca. 10,5 prosent i 2007. Hoveddelen av dette ble bevilget til norske og internasjonale frivillige organisasjoner (ca. 55 prosent), mens resten ble fordelt på områdene forskning og kompetanseheving (ca. 20 prosent), næringsutvikling (ca. ti prosent) samt øvrige tiltak. Rent bilaterale tiltak utgjorde hovedtyngden av Norad-støtten med over 83 prosent av totalen, mens vel seks prosent var multibilaterale tiltak og 3,4 prosent rent multilaterale. Nærmere detaljer er gjengitt i tabellene i **vedlegg 4-8**. Norads forbruk til drift omtales i kap. 7.

Av bistand gjennom frivillige organisasjoner gikk 45 prosent til Afrika i 2008, omtrent som året før. Øvrig støtte gjennom frivillige organisasjoner ble fordelt mellom tiltak i Asia, Latin-Amerika og globale tiltak. Av støtten til næringsutvikling gikk 55 prosent til Asia, vel 30 prosent til Afrika, slik at andelen til Afrika var noe høyere enn i 2007. Storparten (52 prosent) av støtten til forskning mv. gikk til globale formål, mens støtten til Afrika er økt noe fra 24 til 28 prosent. Totalt sett innebærer dette små endringer i den geografiske fordelingen av bistand gjennom Norad i forhold til fjoråret. I underkant av 32 prosent av støtten gikk til de minst utviklede land (MUL), en nedgang fra 34 prosent i 2007 og 37 prosent i 2006.

### 5.2 Støtte til sivilt samfunn.

#### Styrket resultatfokus og strategisk støtte

Norad videreførte og styrket kravet til sivilsamfunnsaktører om levering og dokumentasjon av resultater. Resultatkravet gjelder hele prosjektsyklusen, ikke minst i rapporteringen til Norad, og innebærer at organisasjonene må kunne dokumentere oppnådde resultater på brukernivå.

Manglende dokumenterte resultater skal føre til redusert støtte, mens organisasjoner som kan vise til gode resultater skal tilgodeses i form av økt støtte. Dette har til en viss grad skjedd i 2008, men i praksis har det vist seg vanskelig å redusere støtten til organisasjoner i flerårig avtale med beløp av betydning, og kombinasjonen av dette og begrenset økning i rammetilskuddet til Norad i UD's tildelingsbrev tilsier at kun mindre økninger kan gis i de fleste tilfeller.

Arbeidet med å heve forvaltningen av støtten til sivilt samfunn til et langsiktig, strategisk nivå ble videreført. Norad har forberedt inngåelse av kjernestøtteavtaler med utvalgte organisasjoner f.o.m. 2009.

#### Organisasjonsgjennomganger

Åtte organisasjonsgjennomganger ble gjennomført i regi av Norads avdeling for sivilt samfunn i 2008, se vedlegg 1. Gjennomgangene danner basis for inngåelse av nye avtaler f.o.m. 2009. Hovedsakelig kom organisasjonene godt ut av gjennomgangene i 2008. Vanlige forbedringspunkter omfatter behov for styrket bruk av indikatorer og baselines i resultatarbeidet, samt behov for styrket organisasjonsutvikling.

#### Nye prinsipper for sivilsamfunnsstøtten

Utkast til nye prinsipper for støtten til sivilt samfunn ble utformet i løpet av året. Prinsippene vil danne grunnlag for den framtidige støtten til sivilt samfunn. Både norske og utenlandske (Sør-baserte) sivilsamfunnsaktører ble i løpet av høsten 2008 invitert til å kommentere utkastet til prinsipper, som ble revidert på grunnlag av dette. Prinsippene er nå godkjent og skal lanseres 27. mai 2009. Prinsippene legger bl.a. opp til styrket fattigdomsfokus; økt støtte til de deler av sivilt samfunn som arbeider for maktendring i favør av fattige og marginaliserte grupper; skjerpet krav til produksjon og dokumentasjon av resultater; samt styrket samarbeid med diaspora-miljøer i det ikke-statlige bistandsarbeidet.

#### Nye modeller for støtte til sivilt samfunn i Sør

Direktørene for bistandsforvaltningen i *Nordic Plus*-landene vedtok i januar 2008 implementering av et sett modeller for direkte støtte til sivilt samfunn i Sør i to til tre land. Norge v/Norad har det overordnede koordineringsansvaret. Målet er å dokumentere, fasilitere og videreutvikle nye modeller for direkte støtten til sivilt samfunn i Sør, f.eks. gjennom nye fondsordninger. Endelig rapport om implementeringen skal foreligge mot slutten av 2009.

#### Statsbudsjettets Kap. 160, post 70 Sivilt samfunn

Posten dekker Norads støtte til langsiktige utviklingstiltak gjennom norske ikke-statlige organisasjoner og deres partnere i Sør. Totalt forbruk over denne posten utgjorde i 2008 NOK 1.148 mill., mot NOK 1.092 mill. i 2007. Ca. 93 prosent av dette gikk til 29 norske organisasjoner med samarbeidsavtale med Norad, hvorav 22 var organisasjoner i løpende avtale. Dette er organisasjoner som gjennom mangeårig samarbeid med Norad har demonstrert bistandsfaglig kompetanse og administrativ kapasitet til å håndtere komplekse programmer i flere land.

13 organisasjoner mottok i 2008 prosjektstøtte i form av treårige avtaler, hvorav sju var nye avtaler. I tillegg mottok 66 organisasjoner prosjektstøtte for ett år. Totalt omfang av prosjektstøtte var ca. NOK 79 mill. Norad har igangsatt dialog med diasporaorganisasjoner om kapasitetskrav og kompetansebygging for framtidig støtte over dette kapitlet.

Som i 2007 utgjorde miljø og kvinner/likestilling prioriterte områder for sivilsamfunnsstøtten. Støtten er relatert til eksisterende handlingsplaner på begge områder. Støtteordningen "Olje for Utvikling til sivilt samfunn" med midler fra kap.post 165.71 ble i 2008 integrert i søknadsbehandlingen for øvrig støtte til sivilt samfunn. Nærmere omtale i kap. 5.5



## **Eksempler på resultater av innsatsen (basert på egenrapporter fra organisasjonene):**

### **MR/urfolk i Bangladesh**

*Bistandsnemndas* (Normisjon) arbeid blant urfolk har bidratt til at 128 familier har fått tilbake sin jord, totalt 57,93 acres. Gjennom "Legal Assistant Cell" har 23 personer fått rettslig hjelp i forskjellige situasjoner. Sacred Welfare Foundation (SWF) ble i 2007 kåret til ett av de fem mest suksessfulle mikrokredittprogrammene i hele Bangladesh av Citi Bank. SWF har nå ca. 20 000 medlemmer. I 2007 bidro fondet med NOK 107 000 til å dekke utgifter i stiftelsens helseprogram.

### **Utdanning og styresett i Bangladesh**

I Nord-Vest-Bangladesh har *Kirkens Nødhjelp* støttet arbeid knyttet til ansvarliggjøring av lokale utdanningsmyndigheter, journalister, lokale ledere og foreldre for å sikre kvalitet på og tilgang til grunnutdanning for barn. Prosjektet dekker 54 skoler. Lokale utdanningsmyndigheter og lærere har begynt å referere til og kreve midler fra nasjonale myndigheter i henhold til det de har krav på ifølge statsbudsjettet. Deltaelsen i lokale skolekomiteer har økt, og foreldre kontrollerer at lærerne faktisk gjennomfører den undervisningen elevene har krav på. Antallet elever som slutter på skolen før endt utdanning har gått ned i området, og 90 prosent av barn i skolealder går nå på skole.

### **MR/styresett**

I *Norsk Folkehjelps* program rettet mot urfolk i Bolivia, har den lokale jordbruksorganisasjonen FEDECOR påvirket lovgivningen både når det gjelder jord- og vannressurser. Sterke sivilt samfunnsorganisasjoner har vært medvirkende til at Bolivia er det første landet som har tatt seriøse skritt for å inkorporere FN deklarasjonen om urfolks rettigheter i den nasjonale lovgivningen.

### **Miljø og urfolk i Indonesia**

I *Regnskogfondets* arbeid med rettighetsbasert regnskogforvaltning i Sør-Øst-Asia har flere positive endringer funnet sted på lokalt plan, spesielt i og rundt nasjonalparken Bukit Duabelas på Sumatra, Indonesia. Den 600 km<sup>2</sup> store parken ligger omringet av palmeoljeplantasjer i et av verdens hurtigst avskogede områder. For første gang i Indonesia har urfolks tradisjonelle ressursbruk blitt brukt som utgangspunkt for å lage forvaltningsplan til en nasjonalpark. Dette er i seg selv en seier, og et unntak fra loven for nasjonalparker i landet.

### **Menneskerettigheter i Nepal**

*Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring* samarbeider med organisasjonen Blue Diamond Society med fokus på å bevisstgjøre lesbiske, homofile, bifile og transpersoner i Nepal om egne rettigheter, samt støtte til utadrettet informasjonsvirksomhet, menneskerettighetsundervisning og nettverksbygging. Samarbeidet fikk et gjennombrudd i desember 2007 da Høyesterett i Nepal beordret den nye grunnlovsforsamlingen til å gi fullt diskrimineringsvern for homofile, lesbiske, bifile og transpersoner. Blue Diamond Societys leder Sunil Prant ble som den første homofile valgt inn i grunnlovsforsamlingen i april 2008.

### **Utdanning og rettigheter i Zambia**

*Utdanningsforbundet* har støttet lærerorganisasjonen ZNUT i Zambia. ZNUT har samarbeidet med myndighetene og utviklet en hiv/aids-politikk for utdanningssektoren. Dette har ført til at lærere ikke kan bli oppsagt med begrunnelsen at de er hiv-positive. Støttegrupper opprettet for hiv-positive lærere gjør at flere tør å stå fram med sin diagnose. Slik er det mindre stigmatisering av lærere enn tidligere. Oppgradering av datamaskiner har gjort at ZNUT kan kommunisere bedre med provinsene. Videre har utrustning av organisasjonens lokale ledd ført til at den er bedre rustet til å bidra under desentraliseringsprosessen av utdanning.

### **Ergoterapeututdanning i de palestinske områdene**

*Norsk Ergoterapeutforbund* har fått støtte i om lag ti år til å gjennomføre ergoterapeututdanning for studenter ved Betlehem universitet, der også studenter fra Gaza deltar. Flere uforutsigbare og alvorlige hendelser har forsinket utdannelsen, men flere har likevel klart å gjennomføre. Det antas å være stort behov for ergoterapeuter i området, da mange lider av traumer og har behov for oppfølging av kvalifisert personell. Dessuten tar en av studentene videreutdannelsen for å bli ergoterapeutlærer på universitet og kan videreføre utdannelsen. Et dataopplæringsprogram kaldt Ergonet er utviklet for å nå studenter i Gaza. Dette vil også kunne benyttes i ergoterapeututdanning andre steder.

Norad legger stor vekt på at bistanden til det sivile samfunn skal være resultatfokuseret gjennom hele programsyklusen. Arbeidet med resultatfokusering er blitt intensivert de siste par årene, og for midles jevnlig til de frivillige organisasjonene. Mange organisasjoner har lagt om resultatstyringsarbeidet i sine respektive organisasjoner, blant annet gjennom omorganiseringer og tillegg av nye enheter innen resultatstyring og kvalitetskontroll. Dette er imidlertid et tidkrevende arbeid, og spesielt er det en stor utfordring å få til god rapportering på aggregert nivå fra et stort antall små prosjekter.

#### *Statsbudsjettets Kap 160, post 71 Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid*

Posten finansierer ulike aktørers opplysningsvirksomhet relatert til Nord/Sør- og utviklingsspørsmål i Norge, herunder Flyktninghjelpen, Kirkens Nødhjelp, Norsk Folkehjelp, Norges Røde Kors, Redd Barna, mindre opplysningsorganisasjoner med flerårig rammeavtale (RORG'er), ulike FN-organisasjoner, Nord/Sør- enkeltavtaler og skoleutvekslingsprogrammet. Forbruket i 2008 var på NOK 79,9 mill mot NOK 69,2 mill i 2007.

Norad inngikk en treårig avtale med Global Education Network Europe (GENE) og Norge spiller en aktiv rolle i dette nettverket, som arbeider for å fremme Nord/Sør-informasjon i Europa. Norad har videre gjennomført resultatrapporteringskurs for RORG-samarbeidets medlemsorganisasjoner, ILO og FN-sambandet.

#### *Statsbudsjettets Kap. 160, post 75 Internasjonale organisasjoner og nettverk*

Norad innvilget i 2008 støtte til 37 internasjonale organisasjoner og nettverk, med til sammen ca. NOK 153,6 mill. over kap.post 160.75, mot 147,3 mill. i 2007. Bevilgningen skal benyttes til å støtte organisasjoner og nettverk som driver utviklingsrettet virksomhet innenfor regjeringens satsningsområder, primært

#### **Noen resultater av støtten til informasjonstiltak:**

- Flere RORG'er jobbet i 2007 med "våre bilder av Sør", bl.a. gjennom Studentenes og Akademikernes Internasjonale Hjelpfond, SAIHs, politiske tema i 2007: "Nye bilder av Afrika". Engasjementet på dette feltet ble videreført i 2008 med utspill og offentlig debatt i ulike medier knyttet til NRK TV-aksjonen og programmer som TV2s Prosjekt X
- Fellesrådet for Afrika og aksjonen Slett U-landsgjelda bidro til debatten om Kinas rolle i Afrikas gjennom lansering av en ny rapport som i større grad fokuserte på Afrikas muligheter som aktiv utviklingsaktør, mer enn offer for en ny stormakt
- Verdensmagasinet X bidro til fornyet kritisk fokus på krigen mot skatteparadiser gjennom avsløring av at oljefondets investeringer i selskaper etablert i skatteparadiser hadde blitt doblet det siste året.
- Mange organisasjoner, bl.a. Kirkens Nødhjelp, Utviklingsfondet, WWF, Naturvernforbundet m.fl., bidro aktivt i den offentlige og politiske debatten om bruken av biodrivstoff våren 2008
- Aksjonen Slett U-landsgjelda mobiliserte de politiske partienes ungdomsorganisasjoner til felles uttalelse om gjeld i forkant av FN-konferansen om finansiering for utvikling i desember
- En rekke organisasjoner knyttet til samarbeidskampanjen "klima sett fra Sør" bidro til offentlig debatt med fokus på hvordan klimakrisen rammer Sør i forkant at klimatoppmøtet i Poznan
- Senterpartiets Studieforbund og SAIH gikk sammen om et fellestiltak der ungdomsledere ble tatt med på reise til Vest-Sahara, som resulterte i en rapport der 14 organisasjoner, herunder ungdomspartiene, gikk sammen om et felles brev til utenriksministeren med krav om et sterkere norsk engasjement
- Fremtiden i våre hender og kampanjen Rene Klær bidro til kritisk fokus og offentlig debatt om etikk i offentlige innkjøp gjennom ny rapport lansert sommeren 2008

innen helse, miljø, styresett, menneskerettigheter samt migrasjon og utvikling.

Et eksempel på resultater er organisasjonen Tiris program *Network for Integrity in Reconstruction*, som har rekruttert og styrket nasjonale organisasjoners innsats for mindre korrupsjon i gjenoppbygging, og koblet disse sammen i et internasjonalt nettverk der de får økt tilgang til opplæring, økonomiske ressurser og annen faglig støtte. Norad støtter programmet med NOK 1 mill. årlig.

International Union for Conservation of Nature (IUCN) sin røde liste over truede arter er en viktig del av organisasjonens påvirkningsarbeid, og har fått økende oppmerksomhet de siste årene. Red List

Index benyttes nå som biodiversitetsindikator for tusenårsmaal nr. 7 om bærekraftig miljø, og har medført at utrydningstruede arter har blitt en hovedprioritet for beslutningstakere mht. biodiversitet. Indeksen benyttes også for å måle progresjon i forhold til konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) fram mot 2010.

*The Participatory Plant Breeding Programme in Meso-America* er et regionalt program støttet av Utviklingsfondet, med aktiviteter i Mellom-Amerika og på Cuba. Programmet har bidratt til samarbeid mellom bønder, forskere og frivillige organisasjoner for å utvikle en uavhengig frøproduksjon som ivaretar biologisk mangfold. Som et resultat har 4000 småbrukere i regionen nå fått eierskap

til frøproduksjon og dermed sikret egne levekår, samtidig som konservering av biodiversitet ivaretas.

Et annet eksempel på støtte over INGO-bevilgningen er Norads støtte til *Rights and Resources Initiative* med NOK 5 mill. årlig. Initiativet har evnet å etablere en koalisjon med en rekke til dels svært ulike skogorganisasjoner, som gir mulighet til å fremme sentrale forhold knyttet til en rettighetsbasert utvikling med stor faglig tyngde. Samarbeidsmodellen har demonstrert at den kan respondere på de større globale spørsmålene knyttet til forvaltning av skog uten at mer landspesifikke spørsmål blir utelatt.

#### *Statsbudsjettets Kap. 168, post 70 Kvinnebevilgningen*

Dette var første året Norad fikk i oppgave å forvalte deler av denne bevilgningen. Norad innvilget støtte til 11 organisasjoner med til sammen NOK 38,5 mill. over denne posten, iht. Handlingsplan for kvinners rettigheter og likestilling i utviklingssamarbeidet. Støtten skal fremme utviklingslandenes eierskap på likestillingsområdet og støtte opp under aktører, mål og prosesser for kvinner og likestilling på landnivå, regionalt, og i det multilaterale samarbeidet. Støtten skal videre bidra til å styrke det internasjonale samfunns oppslutning om kvinners rettigheter og likestilling, og deres rett til ikke å bli diskriminert eller stigmatisert på grunnlag av seksuell orientering.

Støtte fra Norad over Kvinnebevilgningen i 2008 har blant annet gått til internasjonale organisasjoner og nettverk som, i samarbeid med lokale partnere, arbeider for trygg og selvbestemt abort i utviklingsland. En av disse organisasjonene, den USA-baserte Ipas har på sine hovedsatsningsområder bidratt til: Økt tilgjengelighet og kvalitet i omsorgsarbeidet i forbindelse med abort i land i Sør; økt tilgjengelighet av tilpasset teknologi for å foreta aborter; økt evne til å unngå uønsket graviditet; samt modernisering av lover og policies innen abort.

*Women living under muslim laws* (WLUML) har siden 2000 fått støtte fra Norad. I 2008 og 2009 støttes organisasjonen med NOK 1,1 mill. årlig over INGO- og Kvinnebevilgningen. Etter år med organisasjonens konstante støtte til afghanske nettverkere og aktivisters lobbyarbeid, ble en standardisert ekteskapskontrakt godkjent i Afghanistan Høyesterett i mars 2007. Den nye ratifiserte ekteskapskontrakten er forventet å bidra til å stanse barne- og tvangsekteskap i landet.

#### *Statsbudsjettets Kap. 166, post 72 Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling*

Norad forvaltet i 2008 for første gang "Klima og skogmidler til styrking av sivil samfunn", i samarbeid med Klima- og skogprosjektet i Miljøverndepartementet og Utenriksdepartementet. Norad behandlet i alt 10 søknader og ga i alt NOK 10,3 mill. i tilskudd. Søknadene gjaldt i hovedsak forberedelser mot klimatoppmøtet i København i desember 2009.

#### **5.3 Støtte til næringsliv og næringsutvikling**

##### *Statsbudsjettets Kap 161, post 70 Nærings- og handelstiltak*

Posten omfatter i hovedsak tilskudd basert på søknader fra bedrifter samt handelstiltak. Det var i 2008 stor etterspørsmål fra norske bedrifter etter midler til forstudier og opplæringsstøtte. Forbruket var i 2008 på NOK 258,5 mill., mens det i 2007 var fordelt på flere kapitelposter på totalt NOK 164,6 mill. Dette innebærer en betydelig økning.

De næringslivsbaserte tilskuddsordningene benyttes i hovedsak av små og mellomstore bedrifter, med forholdsvis små søknadsbeløp. Etter tilrådning fra en konsulentrapport om forvaltningen av ordningene ble det avklart med politisk ledelse at disse skal fortsette. Ordningene er et viktig virkemiddel for norsk næringsliv for å undersøke og etablere næringsvirksomhet i Sør. Forenklete ruti-

ner skal sikre effektiv og tidsbesparende saksbehandling.

Norad videreførte samarbeidet med FNs organisasjon for industriutvikling UNIDO i oppbygging av nødvendig infrastruktur for kvalitetssikring av eksportprodukter, bl.a. ble Øst-Afrika-programmet utvidet til å omfatte Rwanda og Burundi, og et prøveprosjekt for innføring av "globale standarder" ble igangsatt i Uganda. Norad inngikk også avtale med UNIDO om støtte til etablering av et nytt nasjonalt selskapsregister i Vietnam. I internasjonal anbudskonkurranse ble *Norway Registers Development* valgt til å bistå med gjennomføringen. Myndighetene i Vietnam har undersøkt muligheten for finansiering av en samarbeidsavtale med Brønnøysundregistrene for ekspertbistand etter ferdigstillelse.

Norad inngikk også en avtale med FNs arbeidsorganisasjon ILO om støtte til en studie av arbeidslovgivningens begrensninger for formalisering og vekst av småindustri i Afrika, samt med henblikk på anstendige arbeidsforhold. Det ble videre inngått en avtale om støtte til et program for kvinnelig entreprenørskap i det sørlige Afrika.

I 2008 ble det fokusert på oppfølging av *Handlingsplanen for handelsrettet utviklingssamarbeid*. Norad har ansvaret for samarbeidet med World Custom Organisation om gjennomføring av diagnosestudier innen tolladministrasjon i utviklingsland og International Federation of Agriculture Movements om harmonisering av økologiske standarder. Norad er representert i Utenriksdepartementets arbeidsgruppe for Aid for Trade, og bidrar med faglig rådgivning og støtte gjennom organisasjoner som UNIDO. Norad har anbefalt det internasjonale handels-senteret ITC å fokusere på tverrgående aspekter og resultatstyring, noe som er blitt positivt mottatt.



For å følge opp konklusjonene i regjeringens gjennomgang av generelle tollpreferanser for import av varer fra utviklingsland, har Norad og Toll- og avgiftsdirektoratet drøftet gjennomføring av seminarer i aktuelle land for å fremme iverksettelse og bruk av ordningen. Gjennom samarbeidet med Noragric er det foretatt utredning om import av blomster fra Afrika til Norge, som ledd i arbeidet med å se på utviklingslandenes muligheter og begrensninger mht. eksport til det norske markedet.

Norad har flerårige rammeavtaler med Næringslivets hovedorganisasjon, Handelens og servicenæringens hovedorganisasjon, Initiativ for etisk handel og Fairtrade Norge om støtte til ulike næringsutviklingsprogrammer og aktiviteter. I tillegg kommer de såkalte Matchmaking-programmene som blir gjennomført av Innovasjon Norge i India, Sør-Afrika og Vietnam, og av Advance Business Partners i Sri Lanka. Disse programmene har som formål å knytte kontakt mellom norske bedrifter og partnere i utviklingsland.

Et pilotprosjekt er igangsatt for utvikling av *kvinnelig entreprenørskap* i det sørlige Afrika for fattige og marginaliserte kvinner innen håndverk og uformell sektor. Prosjektet er et samarbeid mellom sørafrikanske myndigheter og Isandi Konsept AS om utvikling av "best-practice"-modeller for implementering på sektornivå i Sør-Afrika og senere regionalt innen SADC. Prosjektet skal gjennom kompetanseutvikling bidra til at målgruppen oppnår en større andel av verdiskapningskjeden, bl.a. ved eksport. Det vil i mange tilfeller si at kvinnene selv må eie, eller være deleier i bedrifter.

Bruk av *Garantistøtte ved import til Norge* har økt betydelig for import av landbruksprodukter som kjøtt og sjømat i de senere år. Pga. behov for sikring

mot helseisiko ved import til Norge er slik import avhengig av garantistøtte for å komme i gang. Flere aktører benytter rullerende garantiavtaler over 12-18 måneder for å oppnå større importkvanta, der det kan vises til gode resultater fra tidligere import under ordningen.

I forbindelse med en satsing av Nortura på økt produksjon og eksport av kjøtt fra Uganda, har Norad vedtatt å yte en støtte på NOK 20 mill. til første fase av programmet.

I tråd med UD's strategi for *Grønn utviklingsmekanisme (CDM)*, etablerte Norad våren 2008 mulighet for å gi CDM-støtte over Norads søknadsbaserte næringslivsordning. Retningslinjer ble godkjent i mai, og de første tilsagn ble gitt i løpet av sommeren og høsten 2008. Arbeidet utfylles av institusjonsavtaler om kapasitetsbygging og prosjektutvikling i flere land.

Det er gjort positive erfaringer mht. norske næringslivsinteressers investeringer for utvikling av produksjon og handel med land i Sør. *Public-Private Partnerships* er videreført og utvidet i 2008, og omfatter nå en intensjonsavtale om videre samarbeid med Yara i flere land i Afrika, Nortura i Uganda, Green Resources i Tanzania, Honningsentralen i Zambia og Mester Grønn i Tanzania, Kenya og Etiopia. Flere slike partnerskap er under utvikling.

Behov, forutsetninger, utfordringer og mål varierer mellom sektorer, land og aktører, og Public-Private Partnerships kan innebære støtte til ulike mottakere og bruk av ulike støtteordninger. For eksempel omfatter samarbeidet med Yara i Afrika også støtte til organisering av et bredt antall deltakere i verdikjeder for produksjon av mais og ris i Tanzania, og for bomull og ris i Malawi. Hovedtanken er at offentlig støtte til grunnlagsinvestering, etableringskostnader og pilotprosjekter i regi av private bedrifter skal utløse flere private investeringer.

#### 5.4 Forskning og høyere utdanning

Statsbudsjettets Kap. 165, post 70 Forskning og høyere utdanning

Det totale forbruket over denne budsjettposten var på NOK 305,4 mill. i 2008, mens det i 2007 var på NOK 349,5 mill. Midler til vaksinasjonsforskning på NOK 54 mill. i 2008 er imidlertid flyttet fra 165.70 til 169.70 Globale helse- og vaksineinitiativ, jf. omtale nedenfor. Samlet bevilgning er dermed økt med ca. ti millioner kroner fra 2007.

##### *Støtte til regionale organisasjoner for forskningssamarbeid*

Norad gir støtte til en rekke sentrale forskningsorganisasjoner både i Afrika og Latin-Amerika. Flere av organisasjonene fungerer som forskningsråd der forskere fra regionen kan søke om midler til forskningsprosjekter. Det foregår dessuten et betydelig Sør-Sør-samarbeid mellom flere av disse organisasjonene. Norad søker gjennom ordningene å stimulere til bedre faglig produksjon så vel som bedre utnyttelse av resultatene som grunnlag for eget arbeid og norsk politikk.

En av organisasjonene som mottar støtte er *International Foundation for Science*, som har som mål å bygge kapasitet i utviklingsland til forskning av høy kvalitet på bærekraftig forvaltning av biologiske ressurser. Fondet gir stipendier til unge, lovende forskere fra utviklingsland med potensial til å bli framtidige forskningsledere. Eksempler på resultater av virksomheten er arbeid med sprøytmidler, som nå har resultert i et nettverk for kunnskapsdeling på feltet i Vest-Afrika, farmakologisk forskning som gir bedre medisiner og styrker farmasøytisk industri på Cuba og utvikling av nanomaterialer fra avfallsprodukter til f. eks. emballasje, som kan gi arbeidsplasser i Peru.

### *Forskning og høyere utdanning*

I tråd med statsbudsjettet for 2008 har Norad arbeidet for at støtte til høyere utdanning og forskning benyttes som virkemiddel for å støtte opp under de tematiske satsningsområdene. En analyse gjort i 2008 viste at kvinne- og likestillingsperspektivet er sentralt, og at en betydelig del av porteføljen er relevant for klima-, miljø- og energitutfordringene. Flere avdelinger i Norad har i 2008 sammen utviklet et nytt utdanningsprogram innen energi og petroleum.

En vesentlig del av midlene til høyere utdanning og forskning hvor norske forskere og institusjoner er involvert, administreres av Senter for internasjonalisering av høyere utdanning og Forskningsrådet, bl.a. for å sikre konkurranse, habilitet, kvalitet og gjennomsiktighet i tildelingene. Institusjonssamarbeid om høyere utdanning og forskning støttes primært gjennom Norads masterprogram og Nasjonalt program for utviklingsrelatert forskning og utdanning (NUFU). Begge programmene skal evalueres i 2009.

Norads masterprogram skal bidra til å møte behovet for kvalifisert personell i nøkkelsektorer i samarbeidsland ved å støtte oppbygging av bærekraftige utdanningstilbud på masternivå i Sør. I Norge deltar tolv utdanningsinstitusjoner så langt. Etter programstart i 2006 har støtten ledet til 36 nye masterprogrammer, 26 lokalisert i Sør. 970 studenter er tatt opp, hvorav 32 prosent er kvinner. Våren 2009 uteksamineres de første masterkandidatene og vender tilbake til nøkkelstillinger i viktige samfunnssektorer. Av de 36 programmene er 24 basert på samarbeid mellom to eller flere læresteder i samme region og en norsk partnerinstitusjon. Studentene er bredt rekruttert, med en overvekt av folk fra utdanningsvesenet, fulgt av offentlig administrasjon og næringsliv.

Eksempler på masterprogrammer er Conflict, peace building and development ved Ruhuna University på Sri Lanka i samarbeid med Tribhuvan University i Nepal, Eastern University på Sri Lanka og Universitetet for miljø- og biovitenskap i Norge. Det samler studenter fra Sri Lanka singalesiske og tamilske folkegrupper og studenter fra Nepal. De er alle berørt av konflikter i sine hjemland, men får et annet syn på konflikter gjennom å dele sine erfaringer og samarbeide med hverandre.

*NUFU-programmet* skal styrke forskningskompetanse i Sør og fremme forsknings-samarbeid mellom norske universiteter og høyskoler og partnere i Sør. Siden programstart har over tusen forskere fra tjue land deltatt og fått viktig skoleing gjennom NUFU. Fra 2002 til 2007 ble 171 PhD- og 629 masterkandidater utdannet. For perioden 2007-2012 er totalt 68 prosjekter innvilget. De omfatter 35 institusjoner fordelt på 18 land i Sør og tolv institusjoner i Norge. 40 prosent av PhD-kandidatene som ble ferdige i 2007 var kvinner, og sju av 68 NUFU-støttede prosjekter i perioden 2002-2007 har et tema spesifikt knyttet til kvinner og likestilling. Under tittelen Women's Rights and Gender Equality ble det i tillegg i 2008 tildelt NOK 22 mill. til nettverks- og partnerskapsprosjekter under dette temafeltet. Fem prosjekter med ni deltakerinstitusjoner ble tilgodesett med midler og kunne starte aktiviteter.

NUFU bidrar til å fremme kvalitet i forskning, og mange NUFU-prosjekter resulterer i viktige forskningsfunn som publiseres i anerkjente tidsskrift, og som dermed bidrar til kunnskap som globalt fellesgode. I ett NUFU-prosjekt i Tanzania samarbeider Universitetet i Dar-es-Salaam og NTNU om et system for vannforvaltning i Pangani-området, som er hardt rammet av tørke. Det femårige

prosjektsamarbeidet skal styrke studenter og forskere i å bidra til å løse de store utviklingsproblemene i regionen. Et annet eksempel er et NUFU-prosjekt i Nepal knyttet til bekjempelse av lungebetennelse, som er den sykdommen som tar livet av flest barn under fem år i verden. Ved Siddhi Memorial Hospital i Nepal driver Department of Child Health ved Tribhuvan University i Katmandu, All India Institute of Medical Science og Senter for internasjonal helse ved Universitetet i Bergen en storskala utprøving av sinktilskudd i bekjempelse av lungebetennelse. To år inn i programmet er 1 400 barn med lungebetennelse registrert, undersøkt og behandlet.

*Kulturutdanningsprogrammet* er et pilotprosjekt for etablering og styrking av utdanningsinstitusjoner i kultursektoren i Sør i samarbeid med sju norske universiteter og høyskoler. En midtveisgjennomgang i 2008 viste at alle prosjektene har utviklet formelle utdanningsystemer og at 32 studenter til nå har oppnådd formelle grader. Det er god kjønnsbalanse blant studentene.

*Finansiering av utviklingsforskning i Norge* er et sentralt virkemiddel for å bidra til produksjon av relevant forskning av høy kvalitet, sikre nødvendig kompetanse og kapasitet om viktige temaer, og legge grunnlaget for en kunnskapsbasert utviklingspolitikk. I 2008 overførte Norad ca. NOK 160 mill. til Norges Forskningsråd. Programmene omfatter temaer innenfor helse, freds- og fattigdomsforskning, klima og miljø, kvinner og likestilling. Det gis også støtte til nettverksbygging mellom forskere. Blant prosjektene i 2008 var oppstart av et større forskningsprogram rettet mot Kina.

Programmet *Fattigdom og fred* sikter mot langsiktig kompetansebygging innenfor utviklingsforskning og samarbeid med forskere i Sør. Temaer er særlig konfliktområder i Sør og globaliserings- og marginaliseringsprosesser. Etter fire utlysnin-

ger finansieres nå 23 prosjekter. Effekten på kapasitetsbygging synes å være god, med bl.a. 34 doktorgradsstipendier.

Programmet *Utviklingsveier i Sør* ble avsluttet i 2008. Mange av prosjektene er blitt publisert internasjonalt, og resultater fra 61 prosjekter ble presentert på programmets sluttkonferanse i mars 2008. Den internasjonale forankringen til programmet har vært meget sterk. Programmet har inspirert og tilrettelagt for framtidig forskning. To av Norges Sentre for fremragende forskning har sine røtter i forskningsmiljøer finansiert av programmet.

En av satsningene i 2008 var knyttet til Latin-Amerika, og ved første ordinære utlysning i november 2008 kom det inn over 80 søknader. Med finansiering over programbevilgningen ble det i 2008 startet opp et nasjonalt Latin-Amerika-nettverk, som ble lagt til Senter for utvikling og miljø ved Universitetet i Oslo.

#### *Statsbudsjettets Kap. 150, post 78 Regionbevilgning for Afrika og Kap. 153, post 78 Regionbevilgning for Latin-Amerika*

Norad forvalter henholdsvis NOK 17,1 mill. (Afrika) og NOK 5,0 mill. (Latin-Amerika) fra regionbevilgningene til støtte for forskningssamarbeid med Etiopia og Sudan, og som styrking av Latin-Amerika-forskning i Norge. I underprogrammet Norwegian University Cooperation Programme for Capacity Building in Sudan ble i alt 50 millioner kroner utlyst til prosjekter i Sør-Sudan. Høgskolen i Oslo har i fellesskap med sin sudanske partner Upper Nile University etablert et masterstudium i utdanning i Malakal, Sør-Sudan. Studiet er Upper Nile Universitys aller første masterprogram, og har fått mye positiv oppmerksomhet og medieomtale i regionen. Ni studenter er tatt opp på faget, som har et særlig fokus på kjønn og kultur.

#### *Statsbudsjettets Kap.169, post 70 Globale vaksine- og helseinitiativ. Vaksine og helse*

Bevilgningen ble gitt til Norges Forskningsråd til flerårig global helseforskning og vaksinasjonsforskning innenfor GLOBVAC-programmet. Satsningen omfatter grunnleggende forskning, klinisk forskning og helsetjenesteforskning rettet mot forebygging og behandling av fattigdomssykdommene og analyser av helsestater i utviklingsland. Forskningsrådet rapporterte i desember 2008 at det var innvilget 17 prosjekter på Global helse (totalt ca. NOK 90 mill.) og 15 prosjekter på Vaksineforskning (totalt ca. NOK 127 mill.). Forbruket i 2008 var på NOK 54 mill. I 2007 ble dette finansiert over post 165.71.

#### *Statsbudsjettets Kap. 170, post 81 Tilskudd til internasjonal landbruksforskning*

Bevilgningen forvaltes av Norad i samarbeid med UD. Støtten gis til 14 medlemsinstitutter i Consultative Group on International Agricultural Research (CGIAR). Det gjøres et viktig arbeid i nært samarbeid med lokale forskningsinstitusjoner for å finne frø- og artstyper som er produktive og tilpasset lokale forhold og sykdommer. Samlet forbruk i 2008 var på NOK 88,3 mill. mot NOK 80,5 mill. året før.

#### **5.5 Faglig samarbeid. Olje for Utvikling, Nansen-programmet**

##### *Statsbudsjettets Kap. 165, post 71 Faglig samarbeid*

Forbruket over denne posten var i 2008 på NOK 107,6 mill., mens det var på NOK 68,5 mill i 2007.

##### *Olje for utvikling*

Norads Olje for Utvikling-program (OfU) benyttet NOK 58,4 mill. til faglig samarbeid via kap.post 165.71. For øvrig blir brorparten av bevilgningen som brukes på OfU forvaltet av ambassadene og finansiert fra Utenriksdepartementets regionbevilgninger. Deler av disse tilleggsmidlene ble brukt på landprosjekter

som forvaltes av OfU-sekretariatet, som samarbeidet med Bolivia og Afghanistan. Midler er også benyttet til studier eller andre enkeltinnsatser i land der ambassadene forvalter petroleumsprogrammene. Rundt NOK 18,3 mill. ble benyttet til samarbeid med sivilt samfunnsorganisasjoner. Prosjektene som er innvilget støtte, er i oppstartsfasen og Norad regner med mer konkrete resultater etter hvert som prosjektene går over til å bli mer implementerende.

##### *EAF-Nansen-programmet*

EAF-Nansen (Eco-system Approach to Marine Fisheries) finansieres også over kap.post 165.71. Programmet består av kartlegging av marine ressurser, samt oppbygging av kompetanse, institusjoner og systemer for en mer bærekraftig fiskeriforvaltning. Norad utbetalte i 2008 NOK 42,6 mill til programmet og gjennomføring av tokt. I tillegg betaler brukerne en egenandel. Bistand til lovgivning og forvaltning i praksis er viktige deler av programmet.

Utenom selve EAF-Nansen-programmet foretok F/F Dr Fridtjof Nansen tokt i 2008 for å kartlegge fiskeriressurser utenfor Angola samt er regionalt tokt fra Gabon til Namibia. I tillegg ble det utført et eget forurensningstokt i Angola for å undersøke konsekvenser av oljevirksomheten. Et problem i Angola er at landets myndigheter ikke har lovpålagt oljeselskapene å overvåke evt. påvirkning på havbunnen. Gjennom fiskerisamarbeidet med Angola arbeides det med å få oljeselskapene på banen, noe man ser ut til å lykkes med. I Det indiske hav ble det gjennomført økosystem-monitoreringstokt som inkluderte Madagaskar, Mauritius, Mosambik, Seychellene, og Sør-Afrika.



# Informasjonsvirksomheten

En opinionsundersøkelse høsten 2008 viste at bare 15 prosent av befolkningen er tilfreds med myndighetenes rapportering av resultater av norsk bistand, om lag som i 2006. De siste årene har Norads informasjonsarbeid dreid i retning av mer resultatinformasjon, men det har ikke vært ressurser til å henvende seg til brede befolkningsgrupper med stor tyngde. Kjennskapet til Norad er stabilt lav, om lag halvparten av hva den var før reformen av bistandsforvaltningen i 2004. Kjennskapet har stor betydning for valg av budskap og argumentasjon. Særlig får dette betydning i dialogen med grupper som ikke kjenner Norad, eller som kjenner etaten dårlig fra før.

De siste par årene har Norad fått et større ansvar og flere oppgaver på informasjonsområdet. Blant annet har Norad overtatt gjennomføringsansvaret for informasjonssenteret på Vestbanen fra Utenriksdepartementet. Over halvparten av informasjonsbudsjettet var satt av til dette prosjektet i 2008. Forsinkelser i byggeprosjektet medførte at åpning av senteret ble utsatt til september 2009. I løpet av 2008 ble det lagt ned mye arbeid med ferdigstillelse og kvalitets-sikring av tekster og annet innhold i senteret.

Norad har to nettstedet for eksterne brukere: *norad.no* og *bistandsaktuelt.no*. *norad.no* brukes for å presentere resultater, faglig policy, rapporter fra gjennomgang og evalueringer, statistikk og informasjon om Norad. *Bistandsaktuelt.no* presenterer nyheter og tilrettelegger for debatt. Antall brukere av *norad.no* økte om lag seks prosent, til i underkant av tjue tusen månedlige besøkende. *Bistandsaktuelt.no* hadde i 2008 i gjennomsnitt ca. ti tusen unike brukere per måned. Sammenlignbare tall for 2007 mangler. I 2008 ble det innhentet anbud for teknisk og visuell oppgradering av de to nettstedene.

Papirutgaven av *Bistandsaktuelt* kom ut med ni utgaver. Opplaget økte til over atten tusen ved utgangen av 2008, en oppgang på 2,2 prosent fra året før. En leserundersøkelse høsten 2008 viser at abonnentene er svært fornøyde med *Bistandsaktuelt*. Bladet nyter stor tillit og har høy troverdighet. Et flertall av abonnentene (77 prosent) leser *Bistandsaktuelt* relativt grundig. Over tid er det en tendens i retning grundigere lesning. Abonnentene synes *Bistandsaktuelt* gir et mer nøyaktig, pålitelig og positivt bilde av norsk utviklingssamarbeid enn norsk presse for øvrig.

Norad har også overtatt ansvaret for gjennomføring av Internasjonale Uker, og i 2008 ble det gjennomført internasjonale uker i Tromsø, Bodø og Oslo i samarbeid med kommunene og FN-sambandet. Under den internasjonale uken i Oslo ble også Norads årlige fattigdomskonferanse arrangert. Selv om alle ukene ble vurdert som vellykkede, med høyt aktivitetsnivå og godt besøkte arrangementer med stor bredde, er hovedinntrykket at det er svært vanskelig og kostbart å få stort gjennomslag i Oslo. Det er enklere å sette sitt preg på bybildet i byene utenfor hovedstaden.

Foruten Fattigdomskonferansen bidro Norad til gjennomføring av en rekke seminarer og konferanser i 2008. Blant annet hadde Norad det langsiktige informasjonsansvaret for et høynivåmøte om utdanning for ministre i land som deltar i initiativet Utdanning for Alle (*Education for All – EFA*). Pressedekningen av møtet, temaet og resultatene var liten, utover åpningen med blant andre Jordans dronning Ranja og statsminister Jens Stoltenberg.

Ifølge statistikk fra mediaovervåkingsbyrået Intermedium ble Norad omtalt i 1019 skrevne mediasaker. I tillegg kommer omtale i radio og TV. Blant annet ble deler av Norads Fattigdomskonferanse 2008 overført direkte på Nyhetskanalen. Seks kronikker og flere debattinnlegg kom på trykk i riksdekkende aviser. Norad gjenopptok ordningen med journaliststipendier. Ti stipendier, hvert på NOK 20.000 ble lyst ut på høsten med temaene "Olje for utvikling" og "Utdanning". Artikler og innslag om hva stipendiene resulterer i, kommer først i 2009.

De største trykksaksproduksjonene var Utenriksdepartementets bilaterale årsrapport, resultatveileder, årsrapport for evaluering og resultatrapporten. Etterspørselen etter den trykte utgaven av bilateral årsrapport var i 2008 betydelig lavere enn tidligere år, og departementet har varslet en omlegging fra og med 2009.

*Resultatrapport 2008 – Veivalg i bistanden: Ingen snarveier til resultater* ble presentert 18. november i Konserthuset i Vika. Samtidig åpnet en fotoutstilling med Ken Oppranns bilder, som var tatt i Nepal, Sør-Sudan og Mosambik, for å illustrere rapporten. Samme dag startet også en kunnskapskonkurranse på internett med annonsering på store og små nettaviser. Om lag 40.000 klikket seg inn på konkurransen og over 4.500 personer med en gjennomsnittsalder på over førti år svarte riktig på alle spørsmålene og kom med gode og seriøse svar på spørsmålet: Hvorfor er det viktig at jenter får utdanning i Nepal? Premien var en reise for to til Nepal.

Norad hadde i 2008 et forbruk til administrasjon og drift på NOK 177,3 mill., mens det i 2007 var på NOK 170,6 mill. Dette beløpet omfatter alle deler av Norads virksomhet: Den faglige rådgivningen, forvaltning av tilskuddsmidler, kvalitetssikring, informasjonsvirksomhet og den uavhengige evalueringen, samt andre tjenester Norad utfører for bistandsforvaltningen. Ved utgangen av 2008 var det ansatt 232 medarbeidere, inkludert medarbeidere i lønnet permisjon. Dette er samme antall som ved utgangen av 2007. I løpet av året er det blitt rekruttert i alt 19 nye medarbeidere til erstatning for avgang gjennom året. Ved all nyrekruttering legges det vekt på å trekke inn sterk kompetanse innen prioriterte områder.

## Utvikling av organisasjonen, arbeidsmiljø, arbeidskultur og trivsel

Med utgangspunkt i Norads strategi mot 2010 ble det første halvår 2008 foretatt en intern midtveisgjennomgang av organisasjonen og strategien fra 2006. Denne konkluderte med at strategien fortsatt var velegnet som retningsgiver for Norads rolle i utviklingspolitikken, mens det var behov for visse endringer i organisasjonsstrukturen.

Dels som et resultat av dette, ble det opprettet en ny Avdeling for Energi, som bl.a. omfatter prosjektet Olje for Utvikling og Ren Energi-initiativet. Avdeling for næringsutvikling ble omorganisert og utvidet med miljøporteføljen. Miljøprosjektet i Norad ble avsluttet, og det ble opprettet en ny fagdirektørstilling som klimakoordinator. I oktober ble det opprettet et nytt Anti-korrupsjonsprosjekt med egen prosjektdirektør.

Gjennomgangen understreket særlige krav til ledelse og behov for økt handlingsrom på medarbeidernivå som følge av desentralisert ivaretagelse av leveranser og forventningen om selvstendig handling fra medarbeidere. Bedre

kvalitetssikringssystemer og overordnet prioritering av oppgaver og bestillinger ble etterlyst. Som en konsekvens av dette ble det derfor opprettet et Arbeidsutvalg som sammen med direksjonen fikk i mandat å støtte ledere og medarbeidere i leveranser, foreta vurdering og prioritering av nye bestillinger og initiere og fasilitere løsningen av sentrale tverrgående oppgaver i organisasjonen.

Midtveisgjennomgangen og en gjennomgang av Personal- og administrasjonsavdelingen ga organisasjonen verdifull informasjon, og avdekket et behov for å akselerere utviklingen av Norad som kunnskapsorganisasjon, herunder økt strategisk organisasjonsutvikling, systematisk kompetanseutnyttelse og bedre nyttiggjøring av kunnskap utviklet i eksterne miljø. Norad gjennomførte en rekke tiltak som ledd i profesjonalisering og effektivisering av organisasjonen og kompetanseutvikling for medarbeiderne:

- Interne kurs i rolleforståelse for Norads fagrådgivere ble gjennomført våren 2008. Kurset ble evaluert som meget relevant, og ble videreutviklet høsten 2008 for også å omfatte forholdet til multilaterale samarbeidspartnere.
- Nye prinsipper og retningslinjer for bruk av prosjekt som arbeidsform ble utviklet og iverksatt, og det ble besluttet å iverksette opplæring i prosjektarbeid og -ledelse i 2009. Gjennom prosjektbasert kunnskapsdeling vil Norad styrke tilførsel av ny kompetanse og stimulere medarbeidere til ytterligere intern og ekstern samhandling.
- Effektiv avdelingsledelse og koordinering av oppgaver ble styrket ved at Norad klargjorde og iverksatte retningslinjer for avdelingsintern organisering basert på en fortsatt flat struktur.
- Gjennom anskaffelsesprosjektet ble det arbeidet med avslutning av gamle rammeavtaler, og prosedyrer for inngåelse av nye kjøp av konsulenttjenester ble gjennomført. Tre rammeavtaler ble lagt ut på anbud. Det ble også laget en innkjøpsstrategi for Norad med det for-

mål å sikre at anskaffelser av varer og tjenester foretas til best mulig kvalitet til riktig pris.

- Elektronisk håndbok for Helse, miljø og sikkerhet (HMS) ble etablert og har gitt ledere og medarbeidere en enkel tilgang til viktige interne rutiner og prosedyrer innen HMS-feltet. Nye AKAN-retningslinjer og kjøregregler ved mobbing og trakassering ble vedtatt. Norad inngikk avtale om ekstern kanal for varsling av økonomiske misligheter og HMS-saker.

Høsten 2008 satte ledergruppen økt fokus på utfordringer innen ledelse og organisasjonsutvikling for å svare på noen av utfordringene identifisert i gjennomgangene. Ledergruppen fastsatte mål for ledelse i Norad, og besluttet prioritering av tiltak innen ledelse, lederutvikling og organisasjonsutvikling. Som et første tiltak innen kompetanseutvikling og karriereplanlegging fikk alle medarbeidere tilbud om elektronisk karriereveiledningsprogram, og 360 graders lederevaluering ble besluttet gjennomført i 2009 som grunnlag for videre lederutvikling.

## Likestilling

En god sammensetning av medarbeideres alder, kjønn og etnisitet representerer viktige elementer i et godt arbeidsmiljø. Kvinneandelen i Norad utgjorde i 2008 ca. 60 prosent, mens kvinneandelen blant nytilsetninger i 2008 var 48 prosent. Brutt ned på stillingskategorier er kjønnsfordelingen noe mer nyansert. I ledergruppen var det 31 prosent kvinner. Underdirektørene har en kvinneandel på 83 prosent, seniorrådgiverne 49 prosent, mens kvinneandelen blant rådgiverne er 70 prosent. Innen administrative støttefunksjoner og administrativ avdeling er kvinneandelen på 67 prosent.

De lokale lønnsforhandlingene i 2008 resulterte i at 64,5 prosent av forhandlingspotten gikk til kvinner. Det ble bl.a. lagt vekt på å justere skjevheter i

lønnsnivå for medarbeidere basert på vurdering av sammenlignbar kompetanse, erfaring, ansvar og arbeidsområde, med særlig vekt på kjønnsdimensjonen.

### **Integrering og inkludering**

Det var per 31. desember 2008 ansatt ti personer med minoritetsbakgrunn i Norad, mot ni per 1. januar 2008. Norad etablerte høsten 2008 kontakt med *inkludi.no* som er rettet mot rekruttering av arbeidssøkere med innvandrers- og minoritetsbakgrunn.

Norad ønsker å øke antall medarbeidere med innvandrers- eller minoritetsbakgrunn, og kaller inn til intervju søkere som fyller kvalifikasjonskravene. Det ble utlyst totalt

24 stillinger i 2008, hvorav en ble trukket og tre ikke hadde søkere. Seks stillinger ble kunngjort internt; det var ikke søkere med innvandrers- eller minoritetsbakgrunn til disse. Norad kalte inn og intervjuet personer med innvandrers- eller minoritetsbakgrunn til ti stillinger i 2008.

Norad deltar i "Direktoratets traineeprogram." Programmet er et tilbud til medarbeidere med nedsatt funksjonsevne og høyere utdanning. Norad rekrutterte én medarbeider i 2008 under dette programmet. I forkant av deltakelse i traineeprogrammet foretok Norad en gjennomgang av utforming av og tilgjengelighet til Norads lokaler. Norad utarbeidet også "Handlingsplan for universell utforming og tilgjengelighet i Norad."

### **Miljøledelse**

Systematisk miljøarbeid i Norad begynte med deltakelse i pilotprosjektet "Grønn Stat". Hovedprinsippene fra denne deltakelsen munnet bl.a. ut i en handlingsplan som er løpende fulgt opp; senest med en handlingsplan for årene 2007-2008. Selve handlingsplanen er utarbeidet i tråd med veilederen "Miljøledelse i staten" utarbeidet av Miljøverndepartementet og basert på tiltak innenfor innsatsområdene energi, innkjøp, avfallshåndtering og transport. I tillegg påbegynte Norad arbeidet med å få etaten sertifisert som Miljøfyrtårn.





Foto: Ken Opprann

# Gjennomganger og andre studier utarbeidet eller finansiert av Norad i 2008<sup>1</sup>

<b>Gjennomganger, mv av bistandstiltak</b>	
<b>Globale programmer:</b>	
	Lessons learned from Norway's support for decentralization and local government reform in developing countries – Norad report 22a (NIBR: Berit Aasen), July 2008 – and: Decentralisation and Poverty Reduction – Norad Report 22b (NIBR: Berit Aasen), July 2008
	Norwegian Trust Funds for Good Governance in Multilateral Development Banks – desk study (Scanteam: Arne Disch and Endre Vigeland), April 2008
	Resultatrapport 2008, Veivalg i bistanden: Ingen snarveier til resultater, Norad, november 2008
	Review of the Centre for Property Rights and Development. Peris Sean Jones and David Christoffer Lier, Norsk Institutt for By- og Regionforskning. NIBR Working Paper 2008:122
	Support to Capacity Development in the Mining Related Tax Administration – review (Håvard Holterud, Svein Osvik and Nambayo Kalaluka), June 2008
<b>Bistandstiltak i Afrika:</b>	
Afrika - regionalt	Appraisal of UNIDO's Trade Capacity Building in Agro-Industry Products in East African Community, Arve Lund, Veterinærinstituttet, 2008
	Institutional features of Budget Support Mechanism: Learning experiences from Mozambique to Uganda, Torun Reite, Torun Reite Financial Management Support, Erlend Nordby, Norad, November 2008
	Review of the performance of the current fisheries and aquaculture portfolio of the African Development Bank; NFDS, August 2008
Angola	Discussion of Continued collaboration within the Fisheries sector and "Oil-Fish-Environment" in Angola, Norad, November 2008
	End- review Norwegian support OHCHR Angola, Riselia Bezerra, Scanteam, April 2008
	Evaluation of the Teacher Emergency Package (TEP), Gonzalo Retamal
	Mid-term review of Norwegian support to UNDP's trust fund for civic education; Aslak Orre, CMI, (team leder) og Christian Larssen, med assistanse fra Manolo Sánchez, Scanteam
	NPA Mine Action Programme in Angola Review 2004-2007, and Appraisal 2008-2010; Jan Isaksen, Christian Larssen, CMI, 2008
	Review of IRIN Angola's Activities in Angola and an Appraisal of the Proposal for Continued Support, Birgitte Jallo, Communication Partners, 2008
	Review of Norwegian support to Development Workshop's programme for civic and electoral education among state and civil society actors; Aslak Orre, CMI, (team leder) og Christian Larssen, med assistanse fra Manolo Sánchez, Scanteam
Burundi	Budget Support through the World Bank's Multi-Donor Trust Fund for the Second Economic Reform Support Grant (ERSG II) to the Government of Burundi – desk appraisal report, Petter Skjæveland, Randi Lotsberg and Christian Fougner, Norad, October 2008

<sup>1</sup> Oversikten omfatter skriftlige studier, gjennomganger og tilsvarende rapporter utarbeidet av Norads egne rådgivere, og/eller finansiert av Norad, på oppdrag fra Norad, ambassadene eller Utenriksdepartementet. Bare studier/ rapporter fullført i 2008 er tatt med her.

Eritrea	Appraisal of afforestation project in Eritrea, UMB, 2008
	The statistical cooperation program in Eritrea – review, Hans Øyvind Hvidsten, Norad, September 2008
Etiopia	End Review of the Human Rights Training Project for Judges, Prosecutors, the Police and Prison Administration of the Government of Ethiopia. Report prepared by: Adviser Tora E. Kasin, Norad, Ato Abebe Hailu, Consultant to the Federal Ministry of Justice, 2008
	End Review of the Norwegian People's Aid Mine Action Programme in Ethiopia 2005 to 2007; Axel Borchgrevink og Jan Harald Sande Lie (NUPI) med Berhance Achame
Kenya/Uganda	Evaluation of the Mount Elgon Regional Conservation Programme (MERECEP (UGA)), UMB, 2008
Madagaskar	Evaluation finale du projet HIMO bâtiment MAG 04/013 et revue de la proposition pour un nouveau programme HIMO bâtiment; Philippe Pogarsky (COWI) og Désiré Razafindrazaka (COEF Ressources)
Malawi	Appraisal of Malawi Lake Basin Programme, BCA and UMB, 2008
	Cooperation between Norway and Malawi in the Field of Statistics and Planning – mid-term review, Hallgrímur Snorrason (independent consultant) and Patrick Chimutu, Christian Services Committee; Hans Øyvind Hvidsten and Marte Briseid, Norad, December 2008
	Malawi Health SWAP Mid-term review; Ingvar Theo Olsen, Norad et. al.
	Mid-Term Reviews of Capacity Development Programme to Bunda College of Agriculture (BCA) and Agriculture Research and Development Programme, Malawi, CMI, 2008
Mosambik	Mid-term Review of Continued Support by Norway to the Development of the Fisheries Sector in Mozambique; Norges Fiskerihøgskole, May 2008
Sudan	Southern Sudan Commission for Census, Statistics and Evaluation (SSCCSE): Technical Cooperation Project plan 2008-2010 – appraisal, Hans Øyvind Hvidsten, Norad, June 2008
Sør-Afrika	Mid-Term Review of Programme of marine fisheries cooperation between South Africa and Norway, 2005-2010; IFM University of Ålborg, September 2008
Tanzania	Gjennomgang av antikorrupsjonskommisjonen, PCCB – vurdering av videre støtte. Jannicke Bain, Norad, Andrew Preston, DFID, Helen Garlic, Bertrand deSpeville, uavhengige konsulenter, 2008
	Norwegian Budget Support to Tanzania - appraisal report, Rasmus Bakke, Norad, June 2008
	Review of Norwegian support to the "NOTA project - "Promoting Inter-Cultural Collaboration between TaSUBA, University of Stavanger and Stavanger School of Culture". Ann Margret Hauknes, Hege Myrlund Larsen, (uavh, kons.) og Gudrun Leirvåg (Tan), Gjennomført november-desember 2008 (Rapport 2009)
Uganda	Appraisal of the Peace, Recovery and Development Plan for Northern Uganda – Norad Report 25, Jens Claussen, Anne Nkutu, NCG; Erlend Nordby, Randi Lotsberg, Norad, November 2008
	Appraisal of the programme "Developing an Export-oriented Meat Industry in Uganda", UMB, 2008
	Appraisal of Uganda Meat Export Development programme (UMED), Ragnar Øygaard, Universitet for miljø- og biovitenskap Ås, 2008
	Combined final review and appraisal, Norwegian Support to the National Forest Authority, Uganda, UMB, 2008
	Gjennomgang av justissektorprogrammet med særlig vekt på rettstillingen for kvinner, Tora Kasin, Norad og Anne Hellum, Universitetet i Oslo, 2008
	The Capacity Building Programme for strengthening the state petroleum administration of the upstream petroleum sector in Uganda; Christian Fr. Michelet, Ole Kirkvaag, Arntzen de Besche Advokatfirma AS
Zambia	Appraisal of UNIDO and WTO's planned Trade Capacity Building Programme in Zambia, Svein Jørgensen, NCG, 2008
	Gender and AIDS Review of the Embassy Portfolio. Zambia, Skjelmerud og Halvorsen, Norad (og en ekstern lokal konsulent)



	Reporting from the Office of the Auditor General in Zambia, Audun Gleinsvik, Econ Poyry, Nambayo Kalaluka, Aikns Consulting Ltd., Goran Steen, Swedaudit, Margaret Myklebust, Norad, December 2008
	<b>Bistandstiltak i Asia:</b>
Asia - regionalt	Appraisal of "Strengthening adaptive capacities to the impacts of climate change in resource-poor small-scale aquaculture and aquatic resources-dependent sector in the South and South-East Asian region" (Climate change adaptation in fisheries and aquaculture), Havforskningsinstituttet, September 2008
	Appraisal of a possible mixed credit project "Vessel Traffic Services for Malacca Strait, Northern Part", Kystverket, 2008
Afghanistan	FAO Integrated Pest Management (AFG), UMB, 2008
	Helse i norsk Afghanistan-samarbeid, Bjarne Garden, Norad
	Institutional cooperation with the University of Kabul, Afghanistan, UMB, 2008
Bangladesh	Appraisal of "Air Quality Management Project" Bangladesh, SFT, 2008
India	Aagaz Foundation and the Norwegian Association of Local and Regional Authorities (KS) – Mid-Term Review: Women and Local Governance – Towards a Just, Equal and Peaceful Society, Marit Sørvald and Tara Appachu Sharma, November 2008
	Gjennomgang av norsk-indisk musikk-samarbeid, iht. rammeavtale mellom Utenriksdepartementet og Rikskonsertene; Ann Margret Hauknes, konsulent, oktober 2008. Norad Collected Review 02/2008
	NIPi – Norway India Partnership Initiative, Quality Maternal and Newborn Care – Gender and Society Equity, Bodil Maal, NORAD, Renu Wadehra, Embassy of Norway in New Dehli, December 2008
	Project Identification Report: Cooperation between India and Norway in the field of marine fish farming; Havforskningsinstituttet, November 2008
Indonesia	Interim Progress Review Report – Pilot Phase of the Legal Empowerment and Assistance for the Disadvantaged (LEAD) Project; (Antonia Potter og Norad: Asbjørn Løvbræk), 2008
	Researching Democracy in Indonesia: The Case of Demos – Mid-term Review of Applied Research Founded Promotion of Human Rights Based Democracy in Indonesia, 2006-2008; Asbjørn Løvbræk, Norad, 2008
	Review of "Assessment of earthquake and tsunami impacts on the marine living resources, their habitats and the marine environment in Aceh and West Sumatra" Gabriella Bianchi, FAO, February 2008
Kina	Mid-Term Review of CHN -2152 Capacity building on environmental protection bureau in Guizhou Province; Hans Olav Ibrekk, Norad. Trond Inge Løvdal, Norad. Line Kofoed
Nepal	Desk appraisal of "Sustainable poverty reduction in Nepal by combining ecologically friendly hydropower with development of fish farming and education (2008-2011)"; Lornis Finanger with Brit Fisknes, Norad. May 2008
	End Review of WAPPDCA achievements and Appraisal of new proposal 'Mission 50-50'; Amina Singh, IDMS-ODC, Nora Ingdal, NCG, Indira Shankar, ODC, with contributions from Bodil Maal, Norad, 2008
	Midterm review of Norway's cultural cooperation with Nepal; Siri Lange, CMI, Tordis Korvald og Era Shrestha (Nepal), Januar 2009
Pakistan	Chitral Integrated Area Development Programme – desk appraisal report, Petter Skjæveland, Norad, November 2008
	Korrupsjonsgjennomgang av NPPI, risikovurdering av mor-barn-helseprogram, Henrik Lunden, Norad, 2008
	Mid Term Review of Norway's support to Ajoka Theatre, Lahore; Arild Støfring, Zoomin, og Nadeem Haider (Pakistan), February 2008. Norad Collected Review 03/2008
Sri Lanka	Appraisal consolidated programme proposal Federation for Co-Existence, Sri Lanka – for ambassaden, Petter Bauck, Norad, 2008
Vietnam	Internal Mid-Term Review of the Project: Establishment of Vietnam Fisheries Law and Regulations-Phase II Bringing the Law to Life; Nguyen Thi Kim Anh - Mr. Johan Williams - Mr. Åsmund Bjordal - Ms. Duong Thanh Mai,- Kirsten Bjøru, Norad

Øst-Timor	Midterm Review of Assistance in Developing the Electricity Sector in Timor Leste; Arne Dahlen og Peder Gjerde, COWI consult
	<p><b>Bistandstiltak i Det palestinske området:</b></p> <p>Review of the Development Portfolio and Work with Women's Rights and Gender Equality – Norwegian Representative Office, Al-Ram, Marit Sørvald, NCG, Bjørg Skotnes, Randi Lotsberg, Norad, September 2008</p>
Nicaragua	<p><b>Bistandstiltak i Latin-Amerika:</b></p> <p>Gjennomgang av flergiverfondet mot korrupsjon. Jannicke Bain, Norad, Inka Mattila, uavhengig konsulent og Manuale Arauz, dekan, juridisk fakultet, UCA, Managua, 2008</p> <p>Mid-Term Review of Norwegian Assistance to the Fishery Sector in Nicaragua, Pacific Rim Consultants, September 2008</p> <p>Mid-term review of the project "Active Mobilization for Human Rights against HIV/AIDS" in Nicaragua. Skjelmerud, Norad</p>
	<p><b>Andre studier m.m.:</b></p> <p><b>Generelle studier:</b></p> <p>An overview of research on the effects of results-based financing. A Oxman og A. Fretheim, Nasjonalt kunnskapsenter for helsetjenesten</p> <p>Comprehensive Social Policy: Fighting Poverty through investing in Social Protection – report of a Norad conference held in Oslo November 2007 – Norad Report 9, 2008</p> <p>Countdown 2015 for Maternal, Newborn and Child Survival Report 2008, Norad: Medforfatter</p> <p>Emerging South powers and African development – the case of India, Brazil and the IBSA cooperation, CMI, 2008</p> <p>Fact sheets: Achieving MDGs 4&amp;5 – at the dawn of a new era, Norad: Forfatter og produsent. Distribuert på FNs generalforsamling september 2008</p> <p>Global Campaign for the Health MDGs 1st Year Report, Norad: Redaksjon for hele rapporten, samt medforfatter av kapittel 4. Lansert av Stoltenberg på FNs Generalforsamling 2008</p> <p>Global Campaign for the Health MDGs Progress Report, Norad: Redaksjon for hele rapporten. Lansert av Statsminister Stoltenberg</p> <p>Id21 insightshealth 11: Improving the health of mothers and babies – Breaking through health systems constraints, Norad: Forfatter av en av de seks artiklene, "Achieving Universal Coverage of Maternal Health Care"</p> <p>Independent Service Authority and Compact for Service Delivery in Fragile States. Stig Jarle Hansen, NIBR</p> <p>Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i menneskerettighetsdialogene. Notat til Utenriksdepartementet, Bjørg Skotnes, Norad, Anne Galand, Barne- og likestillingsdepartementet, 2008</p> <p>Kartlegging av bilaterale humanitære strategier. Rapport til UD, Turid Lægreid, NCG, Randi Lotsberg, Jan-Petter Holtedah, Norad, 2008</p> <p>Public Financial Management Performance Report Norway: based on PEFA Methodology – Norad Report 15 (Norad: Håkon Mundal), June 2008</p> <p>Rapport fra Korrupsjonsjegernettverksmøtet i Amsterdam og Stavanger, Henrik Lunden, 2008</p> <p>Rapport fra regionalt likestillingsseminar, Kampala, Uganda; Maren Christensen, Ambassaden i Kampala, Bjørg Skotnes, Vigdis Halvorsen, Norad, 2008</p> <p>RBF (Results Based Financing), norske og internasjonale erfaringer, Ingvar Olsen, Norad, samt Helsedirektoratet</p> <p>Report to Norad from an Expert Group on Teacher Education, Robert Smith, Ellen Carm, Tove Nagel and Gerd Wikan</p>

	Results management in Norwegian Development Cooperation. A practical guide, Norad (Department for Quality Assurance), December 2008
	Successful leadership: Country action for maternal, newborn and child health, Norad: Medforfatter
	Technical Review of Costing Tools, Norad: Redaksjon. Report commissioned by an Inter-agency Steering Committee and the PMNCH
	The evidence base for facility-based deliveries in low-and middle-income countries. A.Fretheim og K. Hviding, Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten. Working paper

#### Land/region-spesifikke studier – Afrika:

Etiopia	Prevention and eradication of Female Genital Mutilation (FGM) and other Harmful Traditional Practices (HTPs) - Review commissioned by the Royal Norwegian Embassy in Addis Abeba, Ethiopia. Marit Berggrav, Norad (team leader), Janne Lexow, DECO, Sølvi Taraldsen, Norwegian Directorate for Health and Social Affairs, January 2008
Kenya	Civil Society in the post amendment context, Mutahi Nguni, Institute of Development Studies, Kenya
Mosambik	Agriculture, forest and biofuels in Mozambique. Country Desk studies: Kaarhus, UMB, 2008 Capacity Building for DCM in Mozambique. Randall Spalding-Fecher, AJ Tsamba, Maja Tofteng and Marianne Ramlau (Econ Pöyry), with Bente Herstad, Norad. Econ Pöyry Report no. 2008-122
Somalia	Vurdering av muligheter for arbeid mot FGM i Somalia, Bistandsforvaltningen og friv. org./Norad
Sudan	Food production, climate change, forest and energy in Southern Sudan. Country Desk studies: Berg, UMB, 2008
Tanzania	Climate change trends, policies and initiatives in Tanzania. Country Desk studies: Benjaminsen, Bryceson, Maganga, UMB, 2008 Development of a national REDD strategy in Tanzania, UMB, 2008 TARP II (forskningsprosjekt vedr. naturressurser og matsikkerhet) - Sokoine University of Agriculture (SUA), Tanzania, UMB, 2008 Tegneseriehefte om mor- og barnehelse i Tanzania, Lene Ask. Norad: Idé- og prosjekt-ansvarlig. Redaksjon/utgiver
Zambia	Climate change and biofuels: What role might biofuels play in supplying Zambia with energy? Country Desk studies: Aune, UMB, 2008

#### Land/region-spesifikke studier – Asia:

Afghanistan	Assessment of Afghanistan National Development Strategy (ANDS) – for UD. Petter Bauck, Norad, med innspill fra Norads utvidede Afghanistan-team, 2008 Management and Extraction of Carbon Based Natural Resources in Afghanistan; A Conflict Assessment/Analysis of Suggested Norwegian Involvement, Torunn Wimpelmann Chaudhary and Arne Strand. CMI, 2008
Bangladesh	Private Sector Development Study, Bangladesh, Erlend Sigvaldsen, NCG, 2008
Kina	Seminar-rapport: "Miljø-effekter av havbruk", Hangzhou, Kina; Rolf Engelsen, Havforskningsinstituttet, november 2008
Nepal	Report from Norad Mission in Nepal regarding Indigenous Peoples Issues, Turid Arnegaard, Norad, March 2008
Pakistan	Islamic Education in Pakistan – Introducing Government Approved Subjects, Kees van den Bosch, LINS, Bilquis Tahira and Tahseenullah Khan (local consultants)

#### Land/region-spesifikke studier – Latin-Amerika:

Brasil	Report from Norad's Mission in Brazil regarding indigenous Peoples' Issues, Turid Arnegaard, Norad and Kristian Bengtson, amb i Brasilia, March/April 2008
--------	--

### Partnervurderinger:

Conservation for Development - An Organisational Review of WWF Norway. Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI); Øyvind Eggen, NUPI, Svein Erik Stave, Fafo AIS, Laila Trønsdal Moen, Norad, Norad-rapport: Gjennomgang 18/2008, september 2008

Joint Review of IWGIA's Framework Agreements with the Danish Ministry of Foreign Affairs and Norad, including selected initiatives in Ethiopia, Kenya, Thailand and Cambodia. Turid Arnegaard, Norad, Anders Jørgensen (Danida, leder), John-Andre McNeish og Martin Enghoff, 2008

Organisational Performance Review of FOKUS. Berit Aasen (teamleder), Marit Haug og Siri B. Hellevik (NIBR); Aggripina Mosha, uavhengig konsulent; Vigdis Halvorsen, Norad. Norad-rapport: Gjennomgang 13/2008, mars 2008

Organisational Performance Review of FORUT Campaign for Development and Solidarity. Anne Mossige, team leader Scanteam and Karstein Haarberg, Scanteam, Norad-rapport: Gjennomgang 23/2008, juli 2008

Organisational Performance Review, Norwegian Bible Society. Eli Koefoed Sletten (team leader), Tale Kvalvaag, Abiy Hiruye (Ethiopia), desember 2008

Organisational Review of Norcross. Oddvar Sten Rønsen, Stein Hansen, NCG, Norad-rapport: Gjennomgang 26/2008, november 2008

Organisational Review of Strømme Foundation. Titus Tenga, LINS; Roy Mersland, Nordic Consulting Group (NCG), Norad-rapport: Gjennomgang 14/2008, mars 2008

Organisational Review of the Development Cooperation by the Union of Education Norway. Jens Claussen, Nora Ingdal, NCG, Marit Vedeld, Norad, november 2008

### Evalueringer

Oversikt over evalueringer produsert i 2008 finnes på Norads nettsider ([www.norad.no](http://www.norad.no)) og i egen årsmelding fra Norads Evalueringsavdeling



## Faglig samarbeid med internasjonale organisasjoner og nettverk<sup>2</sup> i 2008

Forum	Tema	Norads deltakelse
"Nordic Plus"	Harmonisering, samfinansiering og juridiske spørsmål mht disse temaene	Norads direktør deltar sammen med UD. Norad deltar også i arbeidsgrupper med fokus på harmonisering, samfinansiering og bistandseffektivitet
Working Party on Development Effectiveness (WP-EFF)	Bistandseffektivitet, resultatoppnåelse	Norad deltar sammen med UD. Norad har arbeidet aktivt i flere av de underliggende arbeidsgrupper
Joint Venture for Managing for Development Results	Undergruppe av WP-EFF. Resultatstyring	Norad representerer Norge
Joint Venture on Procurement	Undergruppe av WP-EFF. Innkjøpssystemer	Norad representerer Norge
Joint Venture for oppfølging av Paris-erklæringen (JV-MDP)	Undergruppe av WP-EFF. Harmonisering og tilpasning av bistanden	Norad representerer Norge
OECD/DAC Poverty Network (POVNET)	Fattigdomsreduksjon	Norad representerer Norge, på vegne av UD. Norad deltar også i faglige undergrupper
OECD/DAC Network for Conflict Prevention and Development Cooperation (CPDC) og Fragile States Group (FSG). (Ved utgangen av 2008 slått sammen til International Network on Conflict and Fragility- INCAF)	Bistand til sårbare stater og land med voldelige konflikter.	Norad deltar regelmessig, sammen med UD
OECD/DAC GOVNET	Styresett	Norad deltar regelmessig, ofte uten UD. Norad har også deltatt i flere faglige undergrupper
OECD/DAC Gender Net	Kvinner og likestilling	Norad deltar regelmessig, sammen med UD
OECD/DAC Evaluation Network	Evaluering	Norad er aktiv deltaker og representerer Norge
OECD/DAC Environet	Miljø	Norad deltar regelmessig, sammen med UD
OECD/DAC Working Party on Statistics (WP STAT)	Bistandstatistikk	Norad deltar sammen med UD
OECD/Partnership in statistics for development (Paris21)	Statistikk-oppygging	Norad yter støtte og deltar regelmessig i faglige møter
OECD/DAC Train 4 Development	Et flergiverinitiativ for å bedre bistandsfaglig opplæring	Norad deltar sammen med UD/ UKS
Active Learning Network for Accountability and Performance in Humanitarian Action (ALNAP)	Evaluering av humanitær bistand	Norad er aktivt medlem
Multilateral Organization Performance Assessment Network (MOPAN)	Resultatstyring og organisasjonseffektivitet i multilaterale organisasjoner	Norad deltar sammen med UD

<sup>2</sup> Denne oversikten omfatter internasjonale organisasjoner og faglige nettverk der Norad deltar aktivt og regelmessig, som del av faglig dialog eller kompetanseutvikling.

Verdensbankens Legal Harmonisation Initiative	Identifisere og løse juridiske hindringer for harmonisering	Norad deltar sammen med UD
Strategic Partnership with Africa (SPA) Working Group on Budget Support	Budsjettstøtte	Norad er faglig kontaktpunkt og representerer Norge i møter
Strategic Partnership with Africa (SPA)/ Public Expenditure and Financial Accountability Steering Committee	Offentlig finansforvaltning	Norad deltar i styringsgruppen
Inter-American Development Bank International Advisory Board on "Building Social Capital Through Fiscal Reform"	Finanspolitisk reform	Norad er faglig kontaktpunkt
Verdensbanken/Trust Fund for Environmentally and Socially Sustainable Development (TF-ESSD)	Miljø, sosial utvikling og fattigdomsreduksjon	Norad deltar i en referansegruppe for norsk og finsk UD
Verdensbanken/Trust Fund for Private Sector and Infrastructure (TF-PSI)	Næringsutvikling, infrastruktur	Norad deltar i referansegruppe og er ansvarlig for sekretariatet
Verdensbankens investeringskomite (FIAS)	Investeringsklima	Norad deltar i styringskomiteen
IFC - Investment Climate Facility for Africa	Investeringsklima og rammebetingelser	Norad deltar i rådgivningskomiteen etter fast bestilling fra UD
IFC - Private Enterprise Partnership (PEP) Africa	Næringsutvikling	Norad deltar i rådgivningskomiteen etter fast bestilling fra UD
IFC - South Asia Enterprise Development Facility	Næringsutvikling	Norad deltar i styringsgruppen
Mekong Private Sector Development Facility	Næringsutvikling	Norad deltar i styringskomiteen
Committee of Donor Agencies for Enterprise Development	SMB næringsutvikling	Norad sitter i styret og deltar i arbeidsgrupper
Energy Sector Management Assistance Program (ESMAP)	Energi	Norad deltar i styringsgruppe
The Consultative Group to Assist the Poor (CGAP)	Mikrofinans	Norad deltar i faglig giverkonsortium
Verdenbankens Global Program on Fisheries (PROFISH)	Fiskerisektoren	Norad deltar i styringsgruppe på vegne av UD. Aktivt bidrag til å fasilitere evaluering av programmet
FAO / World Fish Centre	Fiskerisektoren	Norad deltar i viktige møter / workshop m.m. innen utviklingsspørsmål og forvaltning innen sektoren
EU og Nordisk fiskerirådgivermøter	Fiskerisektoren	Norad deltar regelmessig i møtene for å bidra med og sikre ny info. Særlig viktig å koordinere med EUs fiskeriavtaler
Eco-System Approach to Marine Fisheries (EAF-Nansen) med FAO	Marine økosystemer	Norad har oppfølgingsansvar delegert fra UD, og faglig samarbeid knyttet til programmet
Cartagena Protocol on Biosafety	Miljø, biodiversitet	Norad deltar som representant for givere i styret i komiteen som arbeider med retningslinjer for kompetansebygging
International Institute for Environment and Development (IIED)	Miljø	Norad deltar på møter og i faglige fora
IUCN – The World Conservation Union	Miljø	Norad forvalter samarbeidet og deltar på årlige møter, evalueringer etc. inkl faglig samarbeid om "Mangroves for the Future"-prosjektet
Nordisk miljørådgiverforum	Miljø	Norad deltar på møter. Et møte arrangert i Oslo i 1. halvår
Verdensbanken, givermøter miljø og vann (WSP)	Miljø, vann	Norad deltar i UD-ledet delegasjon eller selvstendig med mandat fra UD

EUs vanninitiativ	Miljø, vann	Norad deltar på møter på vegne av UD
Afrikabankens vannfasilitet	Miljø, vann	Norad deltar i styringsgruppe
Nile Basin Initiative	Miljø, vann	Norad deltar i UD-ledet delegasjon eller selvstendig med mandat fra UD
Nordisk vannrådgiverforum	Miljø, vann	Norad deltar på møter
Global Donor Platform for Rural Development	Regional utvikling / landbruk	Norad sitter i styret på vegne av UD
TerrAfrica/UN Convention to Combat Desertification	Landbruk, miljø	Norad sitter i styret på vegne av UD
Africa Partnership Forum (APF) - Comprehensive Africa Agricultural Development	Landbruk	Norad deltar i arbeidet med å implementere CAADP som en del av Norges ansvar under APF
Forum for African Women Educationalists (FAWE)	Jenters utdanning i Afrika	Norad sitter i styret og deltar på årlig møte
United Nation Girl's Education Initiative (UNGEI)	Utdanning og likestilling	Norad sitter i ledelsen i en rådgivende komité og representerer organisasjonen på internasjonale møter om utdanning for alle
The Association for the Development of Education in Africa (ADEA)	Utdanning	Norad sitter i styret, leder en av arbeidsgruppene og er faglig kontaktpunkt i flere andre arbeidsgrupper
International Forum for Research Donors (IFORD)	Forskning	Norad deltar på årlig møte
Fast Track Initiative (FTI)	Utdanning	Norad deltar på møter sammen med UD
African Economic Research Consortium (AERC)	Forskning og utdanning innen økonomifag	Norad yter støtte og er representert i Executive Board
African Capacity Building Foundation (ACBF)	Kapasitetsbygging i Afrika	Norad yter støtte og deltar i Board of Governors
International Council of Adult Education (ICAE)	Voksenopplæring	Norad yter støtte og deltar i faglige nettverk og møter
Global Health Workforce Alliance	Helsepersonellkrisen	Norad sitter i styret på vegne av UD og deltar i arbeidsgruppe
Det globale fondet for aids, tuberkulose og malaria (GFATM)	Helse	Norad sitter i styret og leder en styringsgruppe
International Health Partnership (IHP)	Global helsearkitektur	Norad deltar i faglige arbeidsgrupper
Den globale vaksinealliansen (GAVI)	Helse	Norad deltar i flere arbeidsgrupper, bl.a. om helsesystemstyrking
International HIV/AIDS Alliance	Helse og aids	Norad forvalter samarbeidet og deltar på årlig møte
Internasjonal givergruppe innen forskning og utvikling	Helse	Norad deltar i givergruppen
Partnerskap for nyfødt-, barne- og mødre-helse (PMNCH)	Helse	Norad representerer Norge som vara i styret og deltar i flere arbeidsgrupper
Special Programme of Research Development and Research Training in Human Reproduction (HRP)	Reproduktiv helse og forskning	Norad sitter i styret på vegne av UD
"+7-rådgivergruppe"	Helse og aids	Norad deltar i arbeidsgruppe
FNs Aidsprogram (UNAIDS)	Hiv og aids	Norad sitter i styret på vegne av UD og deltar i referansegruppe
Countdown 2015 for Maternal, Newborn and Child Survival, Steering Committee	Helse	Norad deltar som medlem i styringsgruppen
Countdown 2015 MNC survival/ Policy and Health Systems working group	Helse	Norad deltar som arbeidsgruppeleder

Partnerskapet for mødre, nyfødte og barnehelse PNMCH)	Helse	Norad deltar som varamedlem i styret, samt i flere arbeidsgrupper i 2008, bl.a. evalueringskomiteen
Health Advisers Like Minded Donors Group	Helse	Norad deltar som medlem
Policy Coordinating Committee of the Human Reproductive Programme, WHO	Helse	Norad representerte Norge i årsmøte
Nordic Development Lawyers Group	Juridiske bistandsfaglige problemstillinger	Norad deltar sammen med UD
FAO/ Matsikkerhetskomiteen (CFS), Landbrukskomiteen (COAG), Skogbrukskomiteen (COFO) og Fiskerikomiteen (COFI)	Landbruk, skog, fiske, matsikkerhet, mm	Norad deltar sammen med UD og fagdepartementer på styremøter og i samrådsmøter med FAO
Public-Private Infrastructure Advisory Facility (PPIAF)	Off/Privat samarbeid om infrastruktur tjenester	Norad avtaleansvarlig, deltar i årlige møter
FNs Forørkningskonvensjon (UNCCD)	Forørkningskonvensjonen	Norad har deltatt i faste møter for konvensjonen
Fairtrade Labelling Organisations International (FLO)	Handel	Norad avtaleansvarlig, deltar i styringsgruppen, årlig møte
Private Enterprise Partnership/ Conflict-Affected States in Africa (PEP-CASA)	Næringsutvikling	Norad deltar rådgivingskomiteen etter stående bestilling fra UD



## Faglige konferanser og seminarer<sup>3</sup>

Tema/tittel	Dato	Deltakere	Sted
Evaluering av bruk av tidligere militære kjøretøy i humanitær bistand	7. jan.	Åpent seminar	Norad, Oslo
Tusenårsmålene og utdanning for alle. Innledere fra Redd Barna	9. jan.	Åpent seminar	Norad, Oslo
Afghanistan-seminar v/Fredrik Barth	10. jan.	UD og Norad	Norad, Oslo
FAOs arbeid i forhold til verdens matkrise: Alexander Müller, FAO	16. jan.	Åpent seminar	Norad, Oslo
Sudan: Selected topics for building peace v/ Gunnar Sørnbø, CMI, og Abdel Ghaffar, Al Ahfar University	29. jan.	28 deltakere fra UD, Norad og ekstern	Norad, Oslo
Lakini-seminar: Presentasjon av rapporten Tanzania og den nye bistanden v/ Assist Consulting	31. jan.	Norad og eksterne fagmiljøer	Norad, Oslo
Markering av kjønnslemlestelsesdagen	6. feb.	Norad, UD, akademia og frivillige organisasjoner	Norad, Oslo
Thematic Meeting on Diplomacy, Development and Integrated Planning in Fragile States	11.-12. feb.	Ca 75 internasjonale deltakere (samarbeid med UD, OECD/DAC, Verdensbanken og FN)	Oslo
Evaluering av norske frivillige organisasjoners innsats i Guatemala	12. feb.	Åpent seminar	Norad, Oslo
Kurs i resultatstyring: "Vanskelig å måle"	12., 19., 26. feb.; 4. mar.	Representanter for norske frivillige bistandsorganisasjoner	Norad, Oslo
Research and Monitoring in Forest Conservation: Frances Seymour, CIFOR	15. feb.	Åpent seminar	Norad, Oslo
ICRISATs arbeid ift. verdens matkrise: William Dar, ICRISAT	27. feb.	Internseminar	Norad, Oslo
Konferanse om landbruk i Afrika / World Development Report 2008	28.-29. feb.	Ca 60 nordiske deltakere (samarbeid med Nordiske Afrikainstitutt)	Oslo
Evaluering av norsk utviklingssamarbeid med Zambia	4. mar.	Åpent seminar	Norad, Oslo
Hvordan rapportere resultater på informasjonsstøtte	13. mar.; 4. sep.	Representanter for Rammeavtaleorganisasjoner (RORG).	Norad, Oslo
Kjønnsperspektiv i miljøarbeidet v/Gerd Lathman Johnsson, Sverige; Sidsel Aas (FOKUS), Christoffer Ringnes Klyve (U-fondet), Næss (UDs miljøseksjon)	28. mar.	Norads likestillingsnettverk	Norad, Oslo
Informasjon om arbeidet med budsjettstøtte og utvikling av finansforvaltning	3. apr.	UD og ministerråder ved ambassadene	Norad, Oslo
FAOs arbeid innen skog: Müller og Jan Heino, FAO	10. apr.	Åpent seminar	Norad, Oslo
Landbruk og matsikkerhet: Studsrød og Skåra	12. apr.	Internseminar	Norad, Oslo

<sup>3</sup> Listen omfatter faglige konferanser og seminarer organisert av Norad, der Norad hadde et vesentlig ansvar som arrangør, alene eller som medarrangør.

Evaluering av Verdensbankens fond for sosial og miljømessig bærekraftig utvikling (TFESSD)	17. apr.	Åpent seminar	Norad, Oslo
Countdown for Maternal, Newborn and Child Survival, 2008	17.-19. apr.	800-900 deltagere fra over 100 forskjellige land (Norad medarrangør)	Cape Town, Sør-Afrika
Round Table Common M&E Framework. Om felles rammeverk for resultatmåling og impact-evaluering for de globale tusenårs-mål 4&5	20. apr.	40-50 internasjonale deltagere	Cape Town, Sør-Afrika
Early Childhood Care and Education seminar	24. apr.	Myndigheter, konsulentmiljøer, NGOer, FN-org, akademia (samarbeid med UNICEF Innocenti og Verdensbanken)	Norad, Oslo
Effektiv støtte til Afghanistan? Gjennomgang av Afghanistan Reconstruction Trust Fund (ARTF) v./Scanteam	30. apr.	Norad og UD	Norad, Oslo
Seminar om konfliktforståelse og konflikt-sensitivitet	apr.	Utsendte og lokalt ansatte ved ambassa-den i Colombo	Colombo, Sri Lanka
Seksualitet og bistand	apr.	Norske bistandsorganisasjoner	
Såfrøssikkerhet og forebygging av humanitære kriser: Louise Sperling og Sigrid Nagoda, Caritas, CIAT og TKG	14. mai	Åpent seminar	Norad, Oslo
Landøkonomseminar	20.-23. mai	Landøkonomene ved norske ambassader i Afrika	Lilongwe, Malawi
Resultater i bistanden	29. mai	Seminar for UD og Norad	Norad, Oslo
Evalueringkonferanse: Evaluating the Complex	29.-30. mai	Norske evalueringsenheter (samarbeid med Høyskolen i Oslo)	Oslo
Brasils plan for Amazonas: Tasso Rezende de Azevedo, og João Carlos Ferraz	30. mai	Åpent seminar	Norad, Oslo
Seminar om konflikt-sensitivitet	2. jun.	Studenter fra Sri Lanka og Indonesia på Master-programmet	Norad, Oslo
Presentasjon av Tropical Agricultural Research and Higher Education Centre: José Campos, John Beer, CATIE (Costa Rica)	05. jun.	Åpent seminar	Norad, Oslo
Meeting of donors for MNCH. Om ny strategisk retning for partnerskapet for mødre, nyfødt og barnehelse	10. jun.	12 internasjonale deltagere	Ved norske delegasjonen i Geneve
Ambassadørmøter: Situasjonsanalyse/politiske forhold og bistandsporteføljen	10. jun.; 11. aug.-9. sep.	For norske organisasjoner, Norad og UD	Norad, Oslo
The Role of Private Actors in the Aid Landscape	12. jun.	40 internasjonale og norske deltagere fra næringsliv, sivilt samfunn og givningsorganisasjoner (samarbeid med Verdensbanken)	Oslo
Seminar om nye muligheter i utviklingssamarbeidet (lansering av Pakistan-piloten + opplæring i søknadsprosedyrer)	13. jun.	Møte med diasporagrupper	Norad, Oslo
Hvordan styrke innsatsen mot Female Genital Mutilation (FGM - kjønnslemlestelse)?	18. jun.	30 deltagere, friv. org., diasporagrupper	Norad, Oslo
Fagkonferanse om effektevaluering (innen helsesektoren)	19.-20. jun.	18 norske institusjoner, 7 internasjonale foredragsholdere	Hurdalssjøen
Regionalt seminar for kvinne- og likestillingsrådgivere	Juni	Rådgivere ved sju norske ambassader i Afrika	Kampala, Uganda
Idédugnad om muligheter/ begrensninger for investering i fiskeri/oppdrett i Afrika	13. aug	Ca. 20 deltagere fra fiskeri/oppdretts-bedrifter og offentlige institusjoner	NorFishing, Trondheim
Presentasjon av Riksrevisorrapport i Zambia v./Econ	27. aug.	Norad og UD	Norad, Oslo

Seminar i søknadsveiledning for diasporaorganisasjoner som jobber med FGM	28. aug.	Møte med diasporagrupper	Norad, Oslo
Pilot Pakistan – Spleiseordning for innvandrersorganisasjoner (orientering, retningslinjer, hvordan søke, etc.)	03. sep.	Møte med diasporagrupper	Norad, Oslo
Ernæringskonferanse	10. sep.	100 deltakere, norske og internasjonale	Oslo
Seminar om prinsipper for støtten til siviltsamfunn	16. sep.	Norske bistands-NGOers kommentarer til prinsippnotatet	Norges Røde Kors' lokaler, Oslo
Nordisk bistandsjuristmøte	18.-19. sep.	Jurister i nordiske lands bistandsadministrasjoner	Norad, Oslo
Seminar om diaspora og bistand (Norad, Oslo sammen Norway TECH)	22. sep.	Møte med diasporagrupper	Norad, Oslo
Frokostseminar om den nye Stortingsmelding 11 v/Marit Nybakk og Ågot Valle, stortingsrepr.	23. sep.	Norads likestillingsnettverk	Norad, Oslo
Side-event ved lansering av Global Health Campaign 1st year report	25. sep.	150 internasjonale deltakere	New York
Møte med Independent Evaluation Group (IEG) i Verdensbanken	26. sep.	Norad, UD og relevante fagmiljøer	Norad, Oslo
Evaluering av bistand for klima og skog	29. sep.	Fellesseminar med Verdensbankens evalueringsgruppe	Norad, Oslo
Seminar konfliktforståelse og konfliktsensitivitet	1. okt.	Utsendte og lokalt ansatte ambassaden i Kathmandu	Ambassaden i Kathmandu
Regionalt miljø- og klimaseminar – Afrika	7.-10. okt.	Ca. 40 representanter fra ambassader, UD, MD, Norfund og Norad	Nairobi
Fattigdomskonferansen: Afrika i endring – hva kommer etter bistanden?	17. okt.	Ca 250 deltakere fra det norske bistandsmiljøet	Oslo
Evaluering av norsk innsats mot hiv og aids	20. okt.	Åpent seminar	Norad, Oslo
TB koinfeksjon	27. okt.	50 deltakere. Norske NGOer og bistandsmiljø	Norad, Oslo
Fagseminar om menn som har sex med menn (MSM) og hiv	29. okt.	Norske bistands- og hiv-organisasjoner og forskning, helseforvaltning m.m. 50-60 deltakere	Oslo
Finansiering av utdanning i sårbare situasjoner	3. nov.	Akademikere, policyarbeidere, NGOer (samarbeid med UNESCO-kommisjonen og INEE)	KD, Oslo
Kurs i resultater og resultatrapportering for FN-sambandet	6. nov.	FN-sambandet	Norad, Oslo
Mannlig omskjæring og hiv: To cut or not to cut?	13. nov.	Norske bistandsorganisasjoner, "Aidsnett"	Norad, Oslo
Forskningsformidlingsseminar: Sosial inkludering i Nepal	17. nov.	Norad, UD, UH-sektoren, instituttsektoren, friv.org.	Norad, Oslo
Evaluering av norske forskningsinstitutters bidrag til norsk fredsarbeid	25. nov.	Åpent seminar	Norad, Oslo
Monitorering av Tusenårsmålene	27. nov.	Forskningsmiljøer i Oslo (samarbeid med Statistisk Sentralbyrå)	Norad, Oslo
Seminar konfliktforståelse og konfliktsensitivitet	Primo des.	Utsendte og lokalt ansatte ved den norske, svenske og danske ambassaden i Kabul	Ambassaden i Kabul
Humanitarian response and the importance of including protective, quality education. Innleder: Direktør i INEE	2. des.	UD og Norad (i samarbeid med Redd Barna)	Norad, Oslo
Fagseminar om resultatbasert finansiering	08. des.	Relevante norske helsemiljøer	Oslo
Seminar om prinsipper for støtten til siviltsamfunn	8.-9. des.	Sivilsamfunnsrepresentanter fra utvalgte norske bistandsland i Asia og Afrika	Norad, Oslo

Forum for fred og forsoning: Civil Society and Peace-Building	10. des.	Sivilt samfunn/norske frivillige organisasjoner	Norad, Oslo
Seminar for COMED-journalister som dekker EFA Høynivåmøtet	15. des.	Afrikanske journalister og kommunikasjonsansvarlig ved utdanningsministerier	Norad, Oslo
Zimbabwe-seminar v/Julie Stewart, University of Harare og Anne Hellum, Instituttet for Kvinnerett, UiO	16. des.	UD, Norad og representanter for frivillige organisasjoner	Norad, Oslo
Faglige møter for gassisk utdanningsminister og departementsråd samt gassisk delegasjon	16.-18. des.	Gassisk delegasjon og norske deltakere	Høgskolen i Oslo, og Norad, Oslo
Presentasjon av rapport fra evaluering av GAVI	17. des.	Åpent seminar	Norad, Oslo
Faglig forum for likestilling	Serie i 2008	Åpne seminarer	Norad, Oslo



## Tabell: Bistand gjennom Norad i 2008 og 2007, fordelt etter budsjettkapitler og –poster (NOK 1000)

Budsjettkapittel	Post	2008	2007
141 - Direktoratet for utviklings-samarbeid (Norad)	1 - Norad - Driftsmidler	177 326	170 576
	<b>Total</b>	<b>177 326</b>	<b>170 576</b>
150 - Bistand til Afrika	78 - Regionbevilgning for Afrika	17 109	16 841
	<b>Total</b>	<b>17 109</b>	<b>16 841</b>
153 - Bistand til Latin-Amerika	78 - Regionbevilgning for Latin-Amerika	5 000	510
	<b>Total</b>	<b>5 000</b>	<b>510</b>
160 - Sivilt samfunn og demokrati-utvikling	1 - Driftsutgifter	24 606	20 682
	70 - Sivilt samfunn	1 147 898	1 091 761
	71 - Tilskudd til frivillige organisasjoners opplysningsarbeid	79 891	69 191
	73 - Kultur	4 191	4 356
	75 - Internasjonale organisasjoner og nettverk	153 565	147 275
<b>Total</b>	<b>1 410 150</b>	<b>1 333 268</b>	
161 - Næringsutvikling	70 - Nærings- og handelstiltak	258 528	77 206
	72 - Finansieringsordning for utviklingstiltak	0	49 517
	73 - Institusjonsutvikling i utviklingsland	0	37 841
	<b>Total</b>	<b>258 528</b>	<b>164 563</b>
165 - Forskning, kompetansehe-ving og evaluering	1 - Driftsutgifter	91 886	94 545
	70 - Forskning og høyere utdanning	305 434	349 390
	71 - Faglig samarbeid	107 574	68 518
	<b>Total</b>	<b>504 895</b>	<b>512 453</b>
166 - Tilskudd til ymse tiltak	71 - Internasjonale prosesser og konvensjoner	4 420	9 393
	72 - Internasjonale miljøprosesser og bærekraftig utvikling	15 575	0
	<b>Total</b>	<b>19 995</b>	<b>9 393</b>
168 - Kvinner og likestilling	70 - Kvinner og likestilling	38 505	250
	<b>Total</b>	<b>38 505</b>	<b>250</b>
169 - Globale helse- og vaksine-initiativer	70 - Vaksine og helse	53 999	0
	<b>Total</b>	<b>53 999</b>	<b>0</b>
170 - FN-organisasjoner mv.	76 - Tilleggsmidler via FN-systemet mv	0	1 800
	81 - Tilskudd til internasjonal landbruksforskning	88 314	80 500
	<b>Total</b>	<b>88 314</b>	<b>82 300</b>
<b>Totalt</b>		<b>2 573 822</b>	<b>2 290 151</b>

## Tabell: Norads andel av norsk bistand i 2008, fordelt på bistandstype (NOK 1000)

Bistand gjennom Norad		Norads andel av norsk bistand		Total norsk bistand
Bistandstype	Beløp	Fordeling av bistand gjennom Norad	Norads andel av total bistand for hver bistandstype	Beløp
Norad - driftsmidler	177 326	6,9 %	14,8 %	1 200 473
Bilateral	2 145 055	83,3 %	21,3 %	10 037 195
Multi-bilateral	163 127	6,3 %	2,7 %	5 994 527
Multi	88 314	3,4 %	1,6 %	5 390 982
<b>Totalt</b>	<b>2 573 822</b>	<b>100,0 %</b>	<b>11,4 %</b>	<b>22 636 178</b>

## Tabell: Bilateral bistand (inkl multi-bi) gjennom Norad i 2008, fordelt på geografiske regioner og budsjettkapitler (NOK 1000)

Hovedregion	160 Sivilt samfunns- og demokratiutvikling		161 Næringsutvikling		165 Forskning, kompetanseheving og evaluering		Annet (diverse)	Total bilateral bistand gjennom Norad	
	Beløp	% av 160	Beløp	% av 161	Beløp	% av 165		Beløp	Prosent
Afrika	630 566	44,7 %	82 457	31,9 %	143 111	28,3 %	28 611	884 745	38,3 %
Asia	195 799	13,9 %	141 921	54,9 %	74 099	14,7 %	393	412 212	17,9 %
Midt-Østen	38 430	2,7 %	4 400	1,7 %	5 605	1,1 %	350	48 785	2,1 %
Europa	894	0,1 %		0,0 %	51	0,0 %	0	945	0,0 %
Latin-Amerika	187 018	13,3 %	1 441	0,6 %	17 809	3,5 %	5 000	211 268	9,2 %
Oseania	8 918	0,6 %		0,0 %	571	0,1 %	0	9 489	0,4 %
Globalt/ufordelt	348 526	24,7 %	28 310	11,0 %	263 648	52,2 %	100 255	740 739	32,1 %
<b>Totalt</b>	<b>1 410 150</b>	<b>100,0 %</b>	<b>258 528</b>	<b>100,0 %</b>	<b>504 895</b>	<b>100,0 %</b>	<b>134 609</b>	<b>2 308 182</b>	<b>100,0 %</b>
Hvorav MUL*	578 572	41,0 %	52 920	20,5 %	92 314	18,3 %	18 958	742 765	32,2 %

\*MUL = Minst Utviklede Land

## Tabell: Støtte gjennom Norad til multilaterale organisasjoner i 2008 (NOK 1000)

Avtalepartner	Kap	post	Avtaletittel	Forbruk 2008 (NOK 1000)			
				Multi-bi	Multi	Totalt	
CGIAR - Consultative Group on International Agricultural Research	170	81	Support 2008 Addition		314	314	
			Norwegian support to CGIAR 2008		88 000	88 000	
CIFOR - Center for International Forestry Research	166	72	REDD publication for COP 14 in Poznan: "Global REDD Architecture"			1 580	
FAO - Food and Agricultural Organization of the United Nations	165	1	Review of cooperation project LIPI-IMR on tsunami impacts	161		161	
			71	EAF Marine, new "Nansen" programme	40 134		40 134
			166	72	Implementation of REDD monitoring, assessment and verification Roadmap	1 420	
GEO - Group of Earth Observations	166	72	GEO Brazil Forest Monitoring Symposium			335	
GWP - Global Water Partnership	160	75	GWP - Global Water Partnership - addendum 2008			2 000	
			GWP - Global Water Partnership 2006 – 2008	1 580		2 000	
IBRD - International Bank for Reconstruction and Development (Verdensbanken)	161	70	Climate C.M - Non-Core fund -PPIAF	6 500		6 500	
			1	NONIE Agreement 2008-2010	150		150
				Seminar in Oslo 27-30 June 2007	56		56
				World Bank/ IEG. Partnership Agreement Addendum	650		650
World Bank, Partnership Agreement with OED	400		400				
ICPO - Interpol	166	71	INTERPOL Annual Working Group Meeting on Trafficking in Human Beings-	150		150	
IDLO - International Development Law Organization	160	75	Addendum 2008	500		500	
IFC - International Finance Corporation	161	70	CHUEE - TA - China Utility-Based Energy Efficiency Finance Programme	6 600		6 600	
			SEDF 2	15 000		15 000	
			The Donor Committee for Enterprise Development	162		162	
ILO - International Labour Organisation	161	70	ILO-ILO - The Law-Growth Nexus: Labour law and MSE development in South Africa	2 600		2 600	
			ILO-WEDGE-SA	7 000		7 000	
IMF Tech Ass Trust Fund	165	71	ADDENDUM - IMF s Conference on Current Issues in Resource Taxation	225		225	

			OfD-IMF s Conference on Current Issues in Resource Taxation	979		979
IUCN - International Union for the Conservation of Nature	160	75	IUCN Framework agreement 2005-2008	15 000		15 000
			Mangroves for the Future	10 000		10 000
OECD - Organisation for Economic Co-operation and Development	165	1	OfD-Financial support to IEAs Annual publication World Energy Outlook 08	233		233
OECD/DAC - Development Co-operation Directorate	160	75	Paris21 2007-2009	1 500		1 500
Partnership for Maternal, Newborn and Child Health	169	70	Cape Town Roundtable Meeting Evaluation Health Initiative for MDG4 and 5	369		369
			Technical Review of Costing Tools for the Health MDGs	150		150
SADCAS - Southern African Development Community Accreditation Service	161	70	SADCAS Accreditation Infrastructure Creation	2 000		2 000
UNDP - UN Development Programme	165	1	TrustFund Agreement with UNDP (evaluation)	1 175		1 175
		71	Petroleum assistance Cambodia- in co-operation with UNDP	1 893		1 893
UNIDO - UN Industrial Development Organisation	161	70	Business Registration Reform Phase II	13 800		13 800
			CERTIFICATION CAPABILITY – UNIDO	2 150		2 150
			Eurepgap certification in UGANDA	1 000		1 000
			UNIDO - 6 months bridging	3 800		3 800
			UNIDO - SAARC (SMTQ) Phase II	7 000		7 000
			UNIDO Annual Trade Compliance Report - TCB	1 000		1 000
			UNIDO- MEKONG II	2 000		2 000
			UNIDO Publication on Private Standards - TCB	1 785		1 785
			UNIDO Supporting Quality Infrastructure	1 750		1 750
			UNIDO Trade Capacity Building in East Africa	2 500		2 500
			UNIDO Trade Capacity Building in East Africa Addendum RAF-06/028	3 000		3 000
WHO - World Health Organization	165	1	WHO – Study on Global Health Research International Architecture	360		360
	166	71	FGM- WHO conference/expertsmeeting	150		150
			First Global Forum on Human Resources for Health	150		150
			Global Ministerial Forum on Research for Health	500		500
			Intergovernmental Working Group on Public Health, Innovation and Intelle	500		500
	168	70	Study on FGM in Sierra Leone	760		760
<b>Totalt</b>				<b>163 127</b>	<b>88 314</b>	<b>251 441</b>



## Tabell: Bilateral bistand gjennom Norad i 2008 fordelt på DAC-sektorer (NOK 1000)

DAC sektor <sup>1)</sup>		Total	Prosent
111	Education, level unspecified	56 271	2,4
112	Basic education	95 961	4,2
113	Secondary education	11 777	0,5
114	Post-secondary education	140 611	6,1
	<b>Total education</b>	<b>304 619</b>	<b>13,2</b>
121	Health, general	112 239	4,9
122	Basic health	82 504	3,6
	<b>Total health</b>	<b>194 743</b>	<b>8,4</b>
130	Population policies/programmes and reproductive health	128 691	5,6
140	Water supply and sanitation	128 234	5,6
151	Government and civil society, general	491 931	21,3
152	Conflict prevention and resolution, peace and security	12 734	0,6
160	Other social infrastructure and services	134 544	5,8
210	Transport and storage	8 082	0,4
220	Communications	7 746	0,3
230	Energy generation and supply	89 291	3,9
240	Banking and financial services	49 801	2,2
250	Business and other services	30 508	1,3
311	Agriculture	64 741	2,8
312	Forestry	15 295	0,7
313	Fishing	58 361	2,5
321	Industry	33 081	1,4
322	Mineral resources/ mining	2 144	0,1
331	Trade policy and regulations and trade-related adjustments	40 769	1,8
332	Tourism	771	0,0
410	General environmental protection	176 540	7,6
430	Other multisector	201 992	8,8
530	Other commodity assistance	314	0,0
600	Action relating to debt	108	0,0
720	Emergency Response	2 995	0,1
998	Unallocated/unspecified	130 149	5,6
<b>Totalt</b>		<b>2 308 182</b>	<b>100,0</b>

<sup>1</sup> DAC-sektor angir hvilket område innen mottakerens økonomiske eller sosiale struktur bistanden hovedsakelig er med å støtte.





## Norad

Direktoratet for utviklingssamarbeid  
Norwegian Agency for Development Cooperation

Postadresse

Postboks 8034 Dep, NO-0030 OSLO

Besøksadresse

Ruseløkkveien 26, Oslo, Norway

Tel: +47 22 24 20 30

Fax: +47 22 24 20 31

[postmottak@norad.no](mailto:postmottak@norad.no)

[www.norad.no](http://www.norad.no)

